

Journalistieke geheimen

P.H. Ritter jr.

bron

P.H. Ritter jr., *Journalistieke geheimen*. Nederlandsche Keurboekery, Amsterdam 1930

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/ritt001jour01_01/colofon.php

© 2014 dbnl

The logo for the Dutch National Library (dbnl) consists of the lowercase letters 'dbnl' in a blue, sans-serif font. The letter 'd' is stylized with a small hook at the top.

Het eerste geheim.

I.

Over de Courantenkunde, eene zaak die kunde van het courante eischt, zijn in het buitenland al zooveel boeken geschreven dat men er, wilde men ze alle samenbrengen, wel een groote afdeeling van een bibliotheek voor zou kunnen inrichten. Een Bepaald Buitenland, dat zelfs het vluchtige grondig beoefent, doet zoo aan stelselmatige Zeitungskunde, met leerboeken en leerstoelen, maar Nederland nam het tot dusver met dit vak nogal kalmpjes op. Er verschenen eenige gezellige geschriften over de courant, in populaireren vorm, makkelijk voor den lezer, en men is in den laatsten tijd wat aan het debiteeren over de opleiding van den journalist, die intusschen hier te lande zijn brevet nog niet halen kan en om voorstudies te maken zijn keuze doen moet uit den oceaen van opleidingen, waarover ons vaderland beschikt.

Ik schaar mij, in de volgende bladzijden, aan den kant mijner vaderlandsche voorgangers. Ik hoop dat Nederland binnenkort tot een weten-

schappelijke beoefening moge komen van dit belangrijk onderdeel der sociologie, al was het alleen maar omdat er hier geleerden wonen die het in minder paragrafen even goed en grondig kunnen doen als onze Oostelijke burens, - doch van mij kunt ge in dit boekje, dat als een schuimende zeepbel wil zijn niet meer verwachten dan een babbel, waarin de ervaring moge vergoeden wat het ontbeert aan stelsel en methode.

Vreest niet, collega's, - ik zal niet alle geheimen der journalistiek verklappen. - Ik gun u en mij het genot van den Auguren-blik van verstandhouding, die er altijd tusschen vakgenooten bestaat. Maar dat er tusschen den hoogen ideologischen hemel en de ruige aarde der praktijk van ons vak meer woont, dan waarvan men in zijn filosofie zou droomen, dat de journalist, die tegelijkertijd het beste hoofdartikel, het beste verslag, het beste kunstoverzicht en de beste sportkroniek schrijft en dan nog de beste opmaak-redacteur is van de wereld, tòch als persman nog totaal onbruikbaar kan wezen, dat aan te toonen is een der doeleinden van deze schriftuur.

Wij leven in den tijd der psychologie en dit boekje is een bijdrage tot de psychologie van de journalistiek, de lezers vinden er geen enkele

technische uiteenzetting in. Die gaven vermaarde voorgangers, en... perfect. Waarom zou men iets dubbel doen?

Een wijdbefaamd hoogleeraar in de psychologie heeft mij eens verteld, dat psychologen de slechtste menschenkenners zijn. Maar zelfs een middelmatig journalist behoort veel menschenkennis te bezitten, anders geeft zijn Directie hem zijn paspoort. En de overmoedige journalist, die van zijn vak gaat vertellen, moet ten minste streven naar een menschkundigen titel.

Geheimen der journalistiek. Ik geloof niet, dat deze titel on-menschkundig is. Want punt 1 van het courantenwezen is, dat het berust op nummer 1 der menschelijke zonden: de nieuwsgierigheid. Als Adam niet in den appel had gebeten, dan zou de laatste tand, dit boekje, ontbreken in dit gloednieuwe gebit der Keurboekerij. En wanneer ik bij mijn uitgevers was gekomen met een: Beknopte verhandeling betreffende de aangelegenheden, die van beteekenis kunnen zijn bij de beoordeeling van het sociaal verschijnsel der drukpers,' dan had ik mijn copy per omgaande retour gekregen.

Maar 'Geheimen,' dat is iets anders. Want is het Dagblad eigenlijk niet de groote Verklikker? Ik zeg: de groote Verklikker, ik zeg niet: de stille Verklikker, want het brengt alles

wat nodig is en wat niet nodig is om geweten te worden in de Openbaarheid.

En tòch... toch is de courant ook een stille Verklikker. Stille verklikker van iets anders dan nieuws, van datgene wat in de mensen leeft. En hiermede, vrienden, zijn wij terstond middenin ons eerste geheim. Het raadsel, dat ik u opgeef luidt aldus: de man die de courant maakt: leidt hij of wordt hij geleid?

* * *

In de dagen van Koning Olim, toen men nog menuetten danste en sleepronken droeg, toen men visites maakte met den hoogen hoed in de hand en ging trouwen en begraven in frak, toen had de courant eene andere, tegelijk bescheidener en gewichtiger functie in de samenleving dan tegenwoordig. Bescheidener, omdat zij nog niet, als thans, het geheele leven doordrong, gewichtiger omdat zij destijds een solemneele waarde vertegenwoordigde. 'Het Nieuws van den Dag' typeert in zijn titel op onvolprezen wijze het karakter der journalistiek in de periode van zijn geboorte, de jaren zeventig der vorige eeuw. Ik verzoek u den nadruk te leggen op het bepalend voornaamwoord: *het* nieuws van den dag. Er geschieden in den dag vele andere dingen, maar als de courant ver-

schijnt in haar eene en eenige avonduitgave, dan wordt het eene en eenige nieuws, het gebrevetteerde nieuws van dien dag opgediend. Die courant is in de eerste plaats voor den vader des gezins, die er zijn bril voor opzet en die als ceremonie-meester fungeert bij die plechtige gebeurtenis: een der vele kleine gemeenschappen waaruit het volk is samengesteld, maar die vrij afgesloten en van zichzelf verzadigd leeft, communiceert met de Algemeene Volksgemeenschap. Vrij ver en vaag voltrok zich het groote, algemeene leven buiten de muren der gezinnen, die hoofdzakelijk opgingen in eigen lotgevallen en schier alleen door de courant bewustzijn kregen, toe te behooren aan het grooter geheel van menschheid en vaderland.

De Staat was nog niet in de huiskamer binnengetreden, noch in zijn grimmige, noch in zijn aanminnige gestalte. De militaire dienstplicht werd vervuld door plaatsvervangers, het stemmen behoorde tot vaders zaken, er werden geen zegels geplakt en de belasting woog nog niet als een zwaar gewicht op de zielen. En evenmin als er innige gemeenschap was met den Staat, was er het opgenomen worden in grootere, maatschappelijke verbanden. Er was gezelschapsleven, geen vereeniginsleven. De concentratie van bedrijven had nog niet plaats

gehad. De Vennootschap onder firma beheerschte nog die pastorale periode van de oeconomische geschiedenis. En ook het verkeer had de gesloten familiegemeenschap nog niet opengesleurd, de auto was nog geborgen in het brein van eenigen fantastischen ingenieur, de radio beroerde noch den aether noch de gemoederen.

* * *

In deze dagen van Koning Olim domineerde de Ideologie. Er zijn toen, evenals nu, wel belangen te behartigen en benoemingen te doen geweest, die politieke machtsvorming vereischten, maar zij werden in onderonzen verhandeld en traden nimmer anders voor het voetlicht dan in hun ideologische vermomming. Voor rechten en vrijheden en standpunten kon men destijds gloeien, en men deed dat te veiliger, omdat de twee reusachtige moderne problemen: de financieele zorg van den Staat en de verbetering van het geestelijk en stoffelijk leven der arbeiders vrijwel buiten de sfeer lagen der politieke bemoeienis.

Ideologieën gedijen alleen in een samenleving waar welvaart heerscht, niet in een samenleving in nood. In onzen tijd is de strijd

om geestelijke goederen op den achtergrond getreden voor den strijd om het bestaan. Na een verwoestenden oorlog staan wij voor het dilemma: ondergang, of vernieuwing van ons aller bestaansmogelijkheid. De bevolkingsaanwas neemt, vooral in ons land katastrofale afmetingen aan, en niet alleen komen er steeds meer menschen te wonen op een gebied dat door een snelle auto in een goed uur wordt doorkruist, maar er komen steeds meer menschen tot de tafelen des levens. Een bourgeoisie, die aartsvaderlijk parasiteert op een modern helotendom is in onze dagen ondenkbaar, geen rustige rust boven een afgrond van arbeidersellende, zooals in het midden der negentiende eeuw, maar de jachtende onrust van duizenden individuen, die allen het leven vragen aan een tot leven geven bijna onmachtige gemeenschap, dat is het beeld van onzen tijd. Wij hebben ons te verdedigen tegen ons zelf. Wij hebben een nieuwe sociale overeenkomst te sluiten met elkander om het leven te verzekeren tegen den chaos.

Als immer, maar intenser dan immer bracht de techniek in onzen tijd de compensatie. Maar die techniek, - en dat vergeten velen - komt met een nieuwen levensnood: met den nood der gestegen behoefte. De techniek schiept nieuwe

problemen terwijl zij de oude oplost, zij doodt de arbeidsvreugde op het oogenblik waarin zij de productie doet stijgen en zij verbreedt het veld der menschelijke verlangens in een periode die maant tot versobering. De techniek laat zich niet aanvaarden zonder dat men zich bukt onder de dictatuur van haar gemakken, zonder dat men dus een onontbeerlijke behoefte aan zijn psychisch leven heeft toegevoegd, en met name de gehechtheid aan het leven zelf is door de verhoogde macht van den mensch over de natuur tot het uiterste gestegen. De pacifistische en ontwapeningsbewegingen van onzen tijd zijn, instinctief begrepen, niet anders dan drang tot zelfbehoud.

Het laat zich gemakkelijker verklaren dan vele diepzinnige brochures dat doen voorkomen, hoe de moderne mensch bij zijn aandachtige poging om zich te schakelen in het ingewikkeld apparaat van het door technisch-oeconomische factoren bepaalde nieuwe gemeenschapsleven, de ideologieën als vrijwel waardelooze richtsnoeren prijs geeft. Met groote monden en krampachtige middelen pogen de oude ideologieën nog wel heur terrein te behouden, en kunstmatige scheidingen tusschen groepen van menschen te handhaven, maar heur doodvonnis is sinds lang geteekend. De romantiek der tegenstellingen is

niet te handhaven in een samenleving die vecht tegen haar oeconomischen ondergang. Arbeiders en werkgevers komen overal aan één zelfde conferentietafel te zitten met fatale zekerheid, de christelijke groepen voteeren voor lichtzinniger voorstellen dan zij dertig jaren geleden plachten, en de vrijzinnige groepen hebben heur vrijdenkers-fanatisme sinds lang afgelegd.

Neen, de ideologie is niet meer te redden. Zij heeft de volken gestuwd naar de Vernietiging, den Oorlog. Maar ze is in dien oorlog gesneuveld, om nooit meer op te staan. Niet die arme stakker, de Onbekende Soldaat, met wiens nagedachtenis gesold wordt door de gezamenlijke officieelen van Europa, door Afrikaansche sultans, Baltische republiekpresidenten en Nederlandsche politie-fanfare-corpsen met vacantie, maar de Russische soldaat, tot wien zijn Pope zeide: gaat in het vuur en gij zult herrijzen nadat ge vernietigd zijt, en die bleef liggen als een zielloos voorwerp, - hij vormt het beeld van het Resultaat, waartoe de Oorlog heeft geleid. In hem stierf de Ideologie.

* * *

Deze uitweiding houdt nauwer verband met mijn onderwerp dan mijn trappelende lezer vermoedt. Het eerste Geheim der Journalistiek ligt

in den puzzel besloten, dien ik u opgaf: Leidt de courant, of wordt zij geleid? Zij leidt, zeiden de oude Veteranen, die groot waren in den gloriëtijd van 'Het Nieuws van den Dag' 'un journal, c'est un monsieur'. 'Zij *wordt* geleid', zeggen de courantenkoningen van het heden, die hoog rendement begeren van de waar 'journalistiek'. Zij hebben het geen van beiden bij het rechte eind. Maar om dat te begrijpen, moeten wij ons eerst rekenschap hebben gegeven van de essentiele verandering, welke de samenleving heeft ondergaan, want een courant weerspiegelt getrouwelijk de samenleving waarmee zij door het hoogst denkbare getal draden verbonden is. De courant zit 'in de menschen,' in hun belangstellingen niet alleen, maar in hun heele manier van leven. En men behoeft zich volstrekt niet op het standpunt te bevinden, dat een courant haar lezers moet achterna loopen, om er van overtuigd te zijn, dat een blad dat nalaat de resultante te wezen van de meeningen, belangstellingen, voorliefden en afkeer en zijner lezers geen bestaansgrond heeft en geen bestaansmogelijkheid.

Waarom is de courant tegenwoordig anders den vroeger? Het is niet waar, dat de courant een ander leven of een andere doelstelling heeft dan voorheen. Het is minder de courant, die

zich gebogen heeft naar het leven, het is het leven dat zich gebogen heeft naar de courant. De verjournalistiek van het leven is een der belangrijkste verschijnselen van onzen tijd. Het leven heeft de courant tot haar oorspronkelijke functie teruggebracht. Van feiten-kroniek is het dagblad opnieuw geworden 'nieuws-orgaan' van hooger orde.

Om dat goed in te zien, moeten wij ons er even te zamen van vergewissen, hoe het dagblad in ons tegenwoordig leven verschijnt.

* * *

Onder het algemeen streven naar doelmatigheid (efficiency), waar onze moderne samenleving op is gericht, behoort ook de rationalisatie van het amusement. Wij zijn gaan inzien dat de zinloze kletspartijen, die de vroegere visites en avondjes vulden, niet alleen onnut, maar ook vervelend zijn, wij hebben muziekkapellen gebracht in onze cafe's en radiotoestellen in onze huiskamers. Wij zijn zwijgzamer geworden temidden van een wereld, die wij hoe langer hoe meer bezet hebben met geluid. Deze overdracht van onze spraakzaamheid geldt ook de courant. De courant, die niet meer één enkele rituele gebeurtenis oproept aan den avond van elken dag, maar die zich met haar

elkander achterna hollende edities ging opwerpen als onze duurzame metgezel, - de courant, zij ook, vervangt 'het praten'. Zij praat voor ons. En in haar moet dus met ijzeren logica verschijnen het breede gebaar, de opgewonden stem-verheffing, die met de verdwijning van het bitteruur zich terugtrokken uit ons gezelschapsleven. Laat ons daarom niet al te zeer schelden op haar sensatiezucht, die wij zelf hebben gewild, op haar indiscreties, waarvan wij met het hart genieten, terwijl onze tong ze veroordeelt, en die in ieder geval niet zoo onzedelijk zijn als de heimelijke laster over onze buurvrouw, waarmee wij vroeger spanning gaven aan onzen gezelschapskout, terwijl de port werd geserveerd.

Maar deze algemeene verdisconteering van ons gebabbel in dagbladcopie, die de ver'discours'eering tot stand bracht van de journalistiek, - wij merken haar niet alleen op aan den zelfkant van het moderne dagbladwezen, wij kunnen haar ook bespeuren in zijn zoogenaamde 'hoogere functie'.

* * *

Als een goede herder keer ik tot mijn schapen, d.w.z. tot mijn aanvankelijke stellingen terug. Ik zei u, dat de Ideologie gestorven is.

Ge kunt mij controleren op welke plaats van het maatschappelijk leven ge wilt. De verzwakking van het parlementarisme behoort tot de verschijnselen, waarover wij ons heelemaal niet hebben te verwonderen. Parlementarisme eischt partijwezen, en partijwezen eischt de dogmatiek der ideologieën, en de ideologie is dood. De zakenregeeringen, die nu reeds sedert een tiental jaren over ons het bewind voeren, gelijken meer op makelaarskantoren dan op vervulsters van gloeiende partij-idealen, de sociale ethiek steekt haar belangzuchtigen oorsprong niet meer onder stoelen of banken. 'Hij die anderen dient, dient zichzelf het best', aldus formuleert Rotary onverbloemd de utilizeering der zelfverloochening voor het eigenbelang. De propaganda voor haar uitbreiding heeft voor de leiders van geestelijke en politieke groepen meer beteekenis dan de strijd met den tegenstander. Uit de chiffonière der leuzen haalt men de onschuldigen te voorschijn. Voor ontwapening wint men den braven couponknipper, die van 'revolutie' niets hebben moet. Alle overtuigingen breiden zich uit en verflauwen haar grenzen. Voor den Katholiek is de Protestant geen 'ketter' meer, maar een 'andersdenkende', voor den Protestant is de Katholiek geen 'vervloekte afgodendienaar' meer, maar een 'andersden-

kende, de A.J.C. zet haar vlamme vaandels in de paraplubak van het gebeeldhouwd stadhuis, waar de burgervader de jongens en meisjes op gebak trakteert, en de kapitalistwerkgever betreedt het podium van de vakcentrale bij haar jubileum. De neutraliteit, dat wil zeggen de zakelijke samenwerking tusschen menschen die elkander noodig hebben om niet gemeenschappelijk om te komen, heeft nieuwe formuleeringen gevonden om de Ideologie te verloochenen. ‘Geen krenking van iemands overtuigingen’ is het wachtwoord geworden in een periode, die verschillende overtuigingen op nooit te voren gekende wijze zag toenemen aan proselieten. Op het moment, waarin de legers der overtuigden gereed staan, wordt in het gemeene leven aan de overtuiging wier doel het is te zegevieren, het zwijgen opgelegd. Er zijn geen gevloekte overtuigingen meer, men beweegt zich tegenwoordig in zijn overtuiging even makkelijk als in zijn colbert.

* * *

Daarom is alle verontwaardiging over de verzakelijking der journalistiek een huichelachtige verontwaardiging. Het leven, met zijn overtuigingen en al, verzakelijkt. Waarom zou de journalistiek, die een trouwe knecht is van

het leven, dan *niet* mogen verzakelijken?

Maar met den dood der Ideologie stierf de cultuur geenszins. Cultuur is de tegenpool der Overtuiging. Cultuur is hogere nieuwsgierigheid, overtuiging wijst den appel van Eva af. Cultuur is de lust van het intellect, of men zich bezighoudt met de verbetering van zijn radiotoestel, met de verzen van Marsman of met de nieuwste theorie van Einstein. Wat duivel kalt men tegenwoordig toch altijd over het Intellectualisme der negentiende eeuw, in welker laatste jaren het romantisme nog naklonk als het geroep van een verwijderde jachthoorn? *Onze* tijd is intellectualistisch. Want Intellectualisme is niet het snijden in de oude Gelooven met het mes der kritiek, Intellectualisme is het verlagen der oude Gelooven tot wetenswaardigheden. De moderne mensch haalt voedsel voor zijn ziel uit heel de confiseriewinkel van ideologieën. Men moet het leven kennen om er zich in te kunnen bewegen. ‘Interessant’ is het wachtwoord en slagwoord van de twintigste eeuw, van die West-Europeesche menschheid, die bestaat uit van het paspoort met visum der officieele beveiliging voorziene ‘Andersdenkenden’.

Leidt de courant of wordt zij geleid? Haar roeping wordt het hoe langer zoo meer, om

cultuur te geven in stede van overtuiging. Indien er eenmaal weer een overtuiging zou kunnen rijzen uit al die cultuur, dan zal een der culturen haar hart moeten snijden uit het geraamte harer stellingen en het moeten toonen aan de verbijsterde menschheid. Maar de moderne courant zal voorloopig een uitstalling blijven van culturen. Op de jaarbeurs van het Openbare Leven die de courant geworden is, krijgen alle politieke en religieuze groepen een 'stand'. Komen de verkiezingen, dan étaleert de baas van iedere zaak naast die van den ander zijn program aan het hoofd van het dagblad. Ziet, de gezamentlijke Ministers van het Vereenigd Europa komen aan het woord in de kolommen van 'de Telegraaf'. Zelfs de Overheden leveren heur bijdrage aan de interessantheid, waar vraag naar is. Neemt het de courant eens kwalijk, als ge durft! Heeft zij eenige andere bestaansvoorwaarde dan het leven zelf?

En tòch leidt de courant. Er spreekt één waarde luider in onze ideologisch verstorvene en technische volkomene dagen. Het primitieve, menschelijke gevoel. Ik heb drie weken geschreven aan een ingewikkeld en moeilijk te documenteeren hoofdartikel, waarover ik als ambachtsman tevreden mocht zijn. Geen kip heeft het gelezen. Ik heb drie minuten geschre-

ven aan een hoofdartikel van vijf regels, waarin niets anders stond, dan dat van de kranige kerels die voor het eerst van Holland naar Indië waren gevlogen, de leider een ridderlint had gekregen en de mécaniciens maar een blikkie, - en dat dat schande, was, en mijn brievenbus raakte verstopt van de sympathie-betuigingen mijner lezers. Toen dacht ik: er is ook in de moderne journalistiek nog wel wat anders dan: schablone!

II.

De journalist wordt, op zijn wandelingen door menschheid en leven door een onrustigen jachthond vergezeld. De naam van den hond is: Actualiteit. En hij trok ook bij mij aan het touw, toen ik begon met het uitpakken van mijn eerste geheim, het geheim van de leiding, die de courant al dan niet geeft. Ik werd gesleurd naar eene korte beschrijving van het moderne dagbladwezen als dienaar van het moderne leven, en mijn lezer vertoeft met zijn belangstelling wellicht nog in de oude huiskamer, waar vader zijn bril op zette, om uit de courant voor zijne kleine gemeenschap te puren wat er in de groote gemeenschap daarbuiten aan het gebeuren was. Ik moet tot het verleden terugkeeren, want het

vraagstuk der leiding in het dagbladwezen splitst zich in twee andere vragen, die ik kritisch wil formuleeren: Hoe was de leiding vroeger mogelijk, en hoe is zij mogelijk in onzen tijd?

En zoo moeten wij ons even bezighouden met den volks-psychologischen oorsprong der opinieerende journalistiek. Journalistiek, ik deed het hierboven reeds uitkomen met een enkel woord, - ontstaat uit een resultante van meeningen. Van verschillende kanten en uit verschillende overwegingen heeft zich in een bepaalden kring een bepaalde gezindheid gevormd: de burgemeester van X. deugt niet, hij moet weg. Twee menschen komen tot diezelfde conclusie. Een derde vindt het ook. Deze drie heeren richten zich bij de gemeenschappelijke bespreking vooral op wat zij *willen*. De kiem van een 'openbare meening' is gelegd. Die openbare meening is altijd synthetisch, in den zin van 'samenvattend'. Er is nog maar één ding noodig: zij wil zichzelf herkennen. En dat doet zij in het Geschreven Woord. Na al de murmelingen achter de coulizeen te hebben afgeluisterd, neemt de journalist het besluit: goed, het zal gebeuren, het zal geschreven worden. En hij geeft aan de murmelingen de beveiliging der documentatie, en kristallizeert ze

daarna in een hoofdartikel, dat als een oproep is aan allen die het er mee eens zijn, eveneens van hun oordeel dat de burgemeester van X. Verdwijnen moet, te getuigen. 'Er staat geschreven', dit eerbiedwekkende woord vertolkt de kracht der journalistiek. Er is verwantschap tusschen de suggestie van de wet en van de courant. De menigte heeft respect voor wat verschenen is in de objectiviteit, met andere woorden: voor wat is *gedurfd*. De kracht van het gedrukte is de kracht van het gedurfde. Wij zeggen van een staatsman, of van een opinieerend journalist, wiens werk met dat van den staatsman verwantschap vertoont: deze man heeft *den moed* zijner overtuiging. Waaruit dan onmiddellijk blijkt, dat de overtuiging beschouwd wordt als 'daadkracht'. Het klaarblijkelijke in het journalistiek betoog komt in de tweede plaats, het puurt zijn klaarblijkelijkheid uit het feit dat de man die het leest, het als zijn eigen meening ervaart. De lezer begrijpt dat ik dit nu alles zeer 'absolutistisch' zeg. Men kan als journalist den velen deskundigen - o Multatuli! er zijn meer dan ooit specialiteiten! - men kan den velen deskundigen die er over vele zaken zijn, volstrekt geen knollen voor citroenen verkoopen. Het betoog moet logisch en helder zijn en het moet 'sluiten'. -

Maar het document geeft meer gezag nog aan het hoofdartikel dan het argument. Journalistiek is een veel experimenteeler vak dan de stoet van dichterlijke jongelingen meent, die de kamers der hoofdredacteuren bevolken met hun sollicitaties, omdat ze een tien hadden voor hun opstellen. Welke wetenschappelijke waarden er verder in het hoofdartikel mogen zijn verwerkt, - het journalistiek betoog verschilt in aard van het wetenschappelijk. Omdat het 'standpunt' praefereent is. 'Het *is* zoo, en ik zal u toonen waarom,' zegt de journalist. 'Zóó zijn de feiten, en wij zullen zien wat er van wordt,' zegt de man der wetenschap. De journalist is de man van de 'klemmende,' de geleerde de man der uitgewerkte redeneering. Een journalist geeft uitspraken, een geleerde stelt hypothesen. Wie dit alles ontdekt heeft, verwondert zich niet meer over de journalistieke 'gelijkhebberij'. Een standpunt handhaven is iets anders dan een standpunt onderzoeken. Alleen wie er zich rekenschap van geeft, dat het werkmateriaal van den man, die 'het klavier der volksconscientie bespeelt,' de menschelijke intincten zijn, wie weet dat de journalist, als de staatsman en de volkstriuun 'instinctenleider' is, hij vindt den sleutel, waaruit aller-

hande verschijnselen van de vroegere en latere journalistiek zijn te verklaren.

* * *

Dit neemt natuurlijk niet weg, dat de journalistieke leider te goeder trouw is, persoonlijke overtuiging in overeenstemming weet met de overtuiging die hij in de courant vertegenwoordigt, en wetenschappelijke voorstudies gemaakt heeft, die hem tot die overtuiging leidden. Maar zit hij op zijn redactiestoel, dan twijfelt hij niet meer. Dan brengt hij de uitzondering op zijn beginsel in de schaduw, en den norm in het licht, dan overweegt hij niet, maar zegt het op den man af. De populariteit, die de goede illustratie-pagina gekregen heeft in de moderne journalistiek bewijst hoe juist de journalisten gezien hebben, die zich oefenden in beeldenden stijl. Journalistiek, ook in het geschreven woord, behoort aanschouwelijk onderwijs te zijn voor volwassenen.

Intusschen begrijpt nu ieder, welke beteekenis de courant had in den tijd der ideologieën. Het stellig en beeldend karakter, dat het opinieerend hoofdartikel eigen is, leende zich bij uitstek voor de verdediging van bepaalde dogmata. Men moet niet meenen, dat de ideologieën, die thans nog hun stervend

leven lijden in de leuzen en doelen der politieke partijen uit iets anders zijn voortgekomen dan primitieve volksverlangens. Maar het verschil tusschen toen en nu ligt hierin, dat die volksverlangens destijds een beperkte doelstelling (schoolvrijheid, algemeen kiesrecht) omvatten en een beperkt gebied. Het volksverlangen is heden ten dage een algemeen levensverlangen geworden, en het is oneindig gemakkelijker voor een werker als de journalist, die stelligheid en afgrenzing in zijn natuur heeft, stem te geven aan een beperkt volksverlangen dan aan een algemeen levensverlangen. Omdat een der voornaamste effectmiddelen van het courantenwezen de 'herhaling' is, en de herhaling zich wel aanpast bij een immer opnieuw zich aanbiedend motief, bij een immer opnieuw nagejaagd doel, maar niet bij plotseling uit den boezem van het algemeen oprijzende en zeer moeilijk te voorspellen en vooraf te beluisteren volksbegeerten. Zelfs in de orde der feiten vindt de moderne journalist geen baken meer. Met een schijnbare stelselloosheid rijzen de vraagstukken uit den baaierd van het tegenwoordige leven, in een kort spanne tijds beheerschen een Belgisch verdrag, een Amsterdam - Rijn-verbinding, een zendtijdverdeelingsquaestie achtereenvolgens de openbare aan-

dacht en daar de oriënterings-fronten dwars loopen door de politieke partijen en de partijstellingen voortdurend wisselen, heeft de opinieerende journalist aan de politieke groep waarbij hij officieel is ingedeeld zeer weinig houvast. Hij zal zich dus in vele gevallen, los van elke politieke oriëntering een eigen norm moeten kiezen en op dien norm moeten bouwen een eigen, consequent systeem. Maar het gevaar, dat het stokpaard meebrengt is niet denkbeeldig, het gevaar n.l. van een individualiseeren der journalistiek, van een doorknippen van den band met een zekere volksgemeenschap, die oorsprong, wezen en rechtsgrond te gader vormt van het dagblad.

* * *

Natuurlijk vindt zelfs de moderne journalist, die in dichter nevelen wandelt dan zijn negentiende-eeuwsche voorganger, ook nog wel enkele grenzen gesteld aan den willekeur zijner individueele meeningsuiting. De journalist, die in het Nederland van onze dagen positie zou kiezen tegen de pacifistische beweging, zou zich niet kunnen handhaven. Maar het blijft, tenzij hij zéér geestig is en zeer gevat, voor den modernen journalist een uiterst moeilijke zaak, volgens de oude methode van positie

kiezen en polemiseren de durende gunst van een algemeen lezerspubliek te behouden. Polemiekt blijft een aantrekkelijk journalistiek effect-middel. Er leeft een verscheurend dier in het publiek, waaronder de schrijver van deze regelen zich rangschikt. Iemand te zien 'aftuigen' bevredigt zeer diep in ons aanwezige intincten. Vooral indien èn slachtoffer èn beul iemand anders is dan wij zelf. Maar ik geloof dat een algemeene neiging tot broederschap, waarvan men den belangzuchtigen oorsprong niet met humanitaire schijnen mag camoufleren, het echte genoegen in de polemiekt al aan het wegnemen is. De oecumenische periode, waarin wij volgens Keyserling zijn getreden, wendt zich af van relletjes.

* * *

En zoo dan, bij de afnemende gunst die de tijdgeest verleent aan den leiding gevenden journalist, vonden de couranten-ondernemers een bij uitstek geschikten toestand, om hun oude ideaal te verwezenlijken: de courant niet langer te doen functionneeren als wapen in den strijd voor ideologieën, maar als rendabel handelsobject. Wij kunnen dat als journalistieke dagbladleiders betreuren en wij *betreuren* het ook, vrijgevochten intellectueelen als wij allen zijn.

Maar wij behooren den *zin* van dit verschijnsel ernstig onder het oog te zien, omdat het zin heeft als ijzeren consequentie van het tijds karakter. Hoe langer zoo meer voltrekt zich het door ons, hoofdredacteuren tegengehouden maar onafwendbaar proces, dat de journalistiek der laatste jaren beheerscht. Ons dagbladwezen wil hoe langer zoo minder een bepaald principieel of zakelijk belang vertegenwoordigen dat buiten hem ligt, maar zijn nieuwe doelstelling is zijn eigen zakelijk belang. Wij, intellectueelen uit de oude, de groote school van Kuyper, van Boissevain, van Lamping, van Ritter Sr., wij hebben het moeten verliezen, omdat een courant onlosmakelijk is verbonden aan de sociologische bewegingen, - omdat het publiek aan de Ideologie den koop heeft opgezegd. Het publiek verlangt geen overtuiging meer, het verlangt cultuur. Men mag het den Directeuren niet al te zeer verwijten, dat zij oorsprong en karakter van het courantenwezen in het oog houden, dat zij van het 'orbi ex orbe' van den Nederlandschen Journalistenkring het 'ex orbe' willen in acht nemen.

Zij zijn volstrekt niet allen kleine zakenluyden, die blind zijn voor de groote taak die de courant als lichtbrengher ook in het moderne leven heeft te verrichten, maar zij beseffen dat

de gemiddelde couranten-lezer van tegenwoordig zich niet meer wil laten ketenen in de boei eener dagelijksch herhaalde opvatting.

Met het leven veralgemeent zich de courant. Maar de journalistieke leiders hebben daarmede hun leiding niet prijs te geven. Zij hebben hun leiding anders te richten. Van uitvoerders van den volkswil (al dan niet tot een bepaalde volksgroep beperkt) zijn zij geworden voorlichters *omtrent* den volkswil.

* * *

Wat *begeert* het publiek van de courant? Dat is de actueele vraag der journalistiek. Aan ons, leidende journalisten is de taak voorbehouden, de volksbegeerte niet alleen te kennen, maar ook te veredelen. Er is een eeuwige tegenstelling tusschen Directie en redactie, waartoe beider beroepsplicht beide dwingt. Het is de tegenstelling, waardoor de journalistiek in evenwicht blijft. Een Staatscourant is een vorm van praeventieve censuur, een courant op commercieele basis is de eenig denkbare. Maar zonder de directorale zorg voor de private functie is de courant buiten machte om haar openbare functie, welke de redactie aanbelangt, te vervullen. Aangezien een staatscourant vloekt met de drukpersvrijheid, zal zoolang de Sovjet nog niet de wereld

beheerscht, de courant op commercieelen grondslag de eenige grafische vorm van meeningsuiting blijven. Aan de Directie van een dagblad is de schoone maar buitengewoon verantwoordelijke taak op de schouderen gelegd, commercieele en cultureele eischen te vereenigen. Zij is tegenover de samenleving evenmin verantwoord als bij voorbeeld de particuliere concessionaris van een algemeen middel van vervoer, wanneer zij geen ander bedrijfsdoelstelling heeft dan het verwezenlijken van een commercieel sluitend systeem. Zij heeft naast een commercieelen ook een socialen plicht. En nu komt voor de dagbladdirectie de dagelijksche worsteling om die eenheid van tegenstellingen tot stand te brengen. Een pijnlijke worsteling, omdat er geen bebedrijf bestaat, waarin het zoo gemakkelijk is om geld te verkwisten voor.... geoorloofde doeleinden als bij een dagblad. Indien wij, journalisten blazen tegen te schriete Directeuren, laat ons dan even bedenken hoeveel dagbladbedrijven er te gronde gingen door cultureele verkwisting. En wij, journalisten, behooren bij onze waardeering van de Directies te begrijpen, dat de loffelijke neiging om in het bedrijf te rationaliseeren, de Directies zoo in het bloed zit, en moèt zitten, dat die rationaliseering wel eens met journalistieke eischen contrarieert. Hoe

zullen wij ons zelf tegenover het probleem bevinden, wanneer wij er, bijvoorbeeld als Directeur-Hoofdredacteur er voor worden gesteld? Maar indien wij de zorg onzer Directies voor den commercieelen welstand van het bedrijf waarbij wij werken, en die dan toch de basis vormt van ons eigen bestaan op prijs stellen, dan zijn wij daarmede niet ontslagen van onzen socialen plicht tot controvers. Voor de zeer commercieele Directie zijn wij een geadmitteerde advocatus diaboli, voor de Directie die in haar hart sociaal gevoelt een gevaarlijke verleider. Indien wij het karakter der moderne journalistiek begrijpen, dan hebben wij al vast met de Directie een gemeenschappelijk uitgangspunt.

Wat begeert het publiek? Dat is de vraag, die ons beiden bezig houdt. Maar die vraag is uiterst moeilijk te beantwoorden. Zij kan statistisch worden uitgemaakt, wanneer er sprake is van den verkoop van zijden stoffen of rijglaarzen, maar niet wanneer er sprake is van sociaal en geestelijk leven.

Ik ben nog niet gekomen tot de sociale en cultureele roeping van de moderne courant. Ik wil haar nu nog maar alleen als ‘zaak’ beschouwen. Maar dan kom ik op voor de minderheden onder de klantschap, ja, voor den enkelen klant. Reeds als er stoffelijke goederen worden ver-

handeld, merken wij op dat, naarmate de waar selecter wordt, meer zorg besteed wordt aan het uitzonderingsgeval. De dassen, die de menschen dragen leveren een ingewikkelder en teerder probleem door de hammen, die zij eten.... Men kan de hammen eerder normaliseeren dan de dassen. En dameskleeding kan men weer moeilijker onder een algemeen gezichtspunt brengen dan dassen, sieraden moeilijker dan dameskleeding, en komt men op het gebied van het geestelijk leven, dan stijgen de moeilijkheden tot het onoplosbare.

Een zaak die alleen zijn gemiddelden kooper verzorgt is een slechte zaak, en een courant, die den professor-lezer geestelijk honger laat lijden, omdat zij zich het groter harer lezers denkt samengesteld uit voetbaljongens, oude dames, die insuffen over de plaatjes en jonge dames die roode ooren krijgen van het feuilleton, is een slechte courant.

Er bestaat natuurlijk één groote moeilijkheid. De verkooper van stoffen, dassen, sieraden kan zijn omzet begrooten en bij zijn aanschaf rekening houden met de geringe vraag. De dagbladleider is in vele gevallen niet in staat het nuttig effect te berekenen van de uitgave, die hij in een bepaalde courantenbijdrage steekt. Men mag er hem weer niet te hard om vallen,

indien hij, ziende dat zijn sportblad een uur na de verschijning is uitverkocht, terwijl hij met zijn letterkundig bijblad zitten blijft, tot het besluit komt, dat er nu maar veel sport moet komen in de courant en weinig letterkunde. Toch is zijn conclusie een ruwe conclusie. Ligt het, zelfs indien beide redacteuren, de sportredacteur en de kunstredacteur bekwaam zijn en toegewijd, niet aan de journalistieke flair van den rubriekleider? Zal morgen, wanneer hij een vlotten literator aanstelt en een al te beschouwewijken sportman, het letterkundige bijblad het doen, en de sportcourant achteruit gaan? En indien beide redacteuren de ziel van hun publiek verstaan, - zit er in de letterkundige rubriek, doordat er nieuwe bewegingen aan het opkomen zijn, misschien geen perspectief, terwijl het feit dat de sport op het moment een zeer gemakkelijk winstobject is, niet tot te sterke conclusies mag voeren voor de toekomst? Is het niet welsprekend dat in het Paradijs der Zakelijkheid, Amerika, de couranten gebukt gaan onder de literaire bijbladen?

Er zijn zonder twijfel zoo duidelijk uitgesproken massa-verlangens (de sport, de beurs, het feuilleton behooren er toe) dat het een grove fout zou zijn ze niet te bevredigen, en.... *goed* te bevredigen. Maar de groote misslag die wordt

begaan is deze: dat men een zekere oppervlakkigheid bij zijn publiek onderstelt en daar zijn courant naar richt.

Wij weten het allen wel: zelfs het ietwat trage en beschouwelijke Nederlandsche publiek begeert geen zware courant. Maar toch is de 'lollige' courant evenzeer uit den booze als de 'taaie'. En ik ben ervan overtuigd dat, indien de Nederlandsche journalistiek, - zooals sommigen wel zouden willen - haar inhoud ging verlagen tot het peil van het gemiddeld gesprek in een kappers-salon, de Nederlandsche courantenlezer van haar genoeg zou krijgen. Ik heb vele bezwaren tegen het dagblad 'Het Volk'. Maar ik heb er altijd eerbied voor gehad, hoe dat blad der arbeiderspartij stelselmatig goede wetenschappelijke en literaire bijdragen geeft. Het bewijst dat de groote grondmassa van de bevolking, de arbeiders en kleine burgers, kappers-salon-praat *niet* begeert. En dat begeert *ons volk* niet. Wie tien jaar journalistiek leider van een dagblad is geweest, *weet* dat er tientallen stroomingen, geestelijke bewegingen, excentriciteiten ook zijn, waar de Nederlandsche lezer hevig belang in stelt. Een bedenkelijke neiging is er aanwezig bij sommige couranten, om het geestelijk leven van ons volk te miskennen. En nu kom ik tot het ideeële! Nu, in

dezen tijd van overgang en weifeling, nu de Ideologieën en overtuigingen wijken, nu is het méér dan ooit de plicht van de courant, om beschaafd te zijn, den ernst niet stuk te gooien onder moppen, leege vertelsels, snipper-rubrieken en proleten-jargon. De journalist van heden moge hoe langer zoo minder leider worden in den zin van politiek orakel, leider is hij meer dan ooit, omdat hij door zijn courant, dien dagelijkschen gezelschap van zijn lezer, diens levensgewoonten en levensvormen bepaalt. Laat ons geen karikatuur maken van het eigen volk!

De grootere, ook de grootere provinciale bladen, zien dit gevaar wel in. Toch blijft, naar het eenparig oordeel der vakgenooten de nivelleering van de dagbladpers een van de ernstigste bedreigingen van de Nederlandsche journalistiek als cultuurfactor, en daarmee van het Nederlandsche volk. Ziet vele couranten in, hoe versnipperd ze zijn geworden, hoe er naar willekeur nieuwe rubrieken verrijzen naarmate een nieuwe volksbegeerte die minder bescheiden dan andere aan de deur klopt zich gelden doet. Ziet met hoeveel voorkeur dikwijls sensationele momenten uit het openbare.... en het persoonlijke leven in kleuren en geuren op de markt, die het dagblad is, worden uitgesteld. Ziet, ein-

delijk, hoe het collectieve artikel, die ‘normalisatie’ van gevoel, verbeelding intellect, als een journalistiek botermerk aan verschillende dagbladen geleverd wordt. Ook hier mogen wij niet uit het oog verliezen, dat de commercieele moeilijkheden der journalistiek even groot zijn als haar sociaal-cultureele, dat de budgetten der redacties zelfs bij een uiterst zuinig beheerde courant tot fabelachtiger hoogten oploopen dan de veeleischende lezer kan vermoeden. Maar indien wij, als journalisten uit bedrijfstechnische en bedrijfs-oeconomische overwegingen concessies moeten doen ten schade van het persoonlijk karakter van de courant, dan zijn wij meer dan ooit gehouden om ons daarbij te beperken tot het hoogst noodzakelijke. De schrijver van deze regelen is geen vijand van de moderne dagbladmethoden. Hij gevoelt voor koppen, sprekende bovenschriften, hij voelt voor beknoptheid en duidelijkheid der artikelen, voor een goede illustratiepagina. Maar hij meent, dat wij niet doldriftig moeten zijn in ons streven naar vernieuwing. Het bedenkelijke van veel moderne journalistiek is dat ook datgene wat naar zijn natuur oorspronkelijk is, wordt geschabloniseerd. Tientallen scribenten pogen Schröder's ‘Spotternij en Sotternij’ na te doen en dat aftreksel voor een prik te verkoopen aan alle couranten die er

heil in zien, omdat die ‘Telegraaf’-rubriek het zoo geweldig heeft gedaan.

Bij den schrikkelijken nood, waarin de moderne intellectueelen verkeeren is het begrijpelijk, dat zij, om aan den kost te komen, met deze geestelijke mattenkloppers leuren langs den boulevard der dagbladen. Maar er is een gesol met nieuwe journalistieke uitvindingen en aardigheden aan den gang, die de courant hoe langer zoo meer aan het veranderen is in een pakhuis van liefhebberijen. Er schuilt in elke ‘speciale’ rubriek een speciaal gevaar. Alle specialiteit, alle aardige vinding in de courant doet het mijns inziens alleen incidenteel. Wie ze brood- en maakwerk laat worden, wordt laf of tuimelt in mekaar.

* * *

Hoe is het chaotische dat tegelijk met het moderne in het Nederlandsch dagbladwezen zijn intrede heeft gedaan te verklaren? Hieruit, dat een loffelijke poging verwezenlijkt wordt zonder systeem. Het is alles veel te veel probeersel. Voor zoover men dat bij de aanwezigheid van bedrijfsgeheimen beoordeelen kan, wordt er nergens wetenschappelijk, experimenteel-psychologisch onderzocht, welke behoeften en verlangens er aanwezig zijn bij het lezers-

publiek. Bij andere groote instellingen, bijv. het Warenhuis gebeurt dit wel. Men zou dat kunnen doen met behulp van de statistiek, aan het Centraal Administratiekantoor van de courant, door bijvoorbeeld de beroepen van de verschillende lezers te rubriceren en statistisch te bewerken. Men zou het kunnen doen met behulp van de enquête, zooals de 'Groene Amsterdammer' het heeft gepoogd. Voor een enquête moeten echter de vragen bijzonder scherp en duidelijk zijn gesteld, en zulk een enquête geeft een beperkt resultaat. Maar er kon toch wel wat worden begonnen, zij het dan niet door een bepaalde courant, dan door een laboratorium voor Zeitungskunde, waaraan bekwame experimenteele psychologen waren verbonden. Het peilen van de openbare meening is een alleringewikkeldst werk, en het lijkt mij onjuist dat de Nederlandsche journalistiek blijft aangewezen op de intuïtie en het toevallige talent van sommige directeuren en redacteuren.

Kiest de moderne journalistiek niet wat eenzijdig het Engelsche voorbeeld, schommelt zij niet al te zeer tusschen Engelsche methoden en Nederlandsche traditie? Wie wel eens het genoeg had te spreken met buitenlandsche collega's, verneemt regelmatig uit hun mond, dat onze Nederlandsche journalistiek zeer

bijzonder geïnteresseerd is op nieuwsgebied en dan speciaal op het gebied van buitenlandse nieuws. De Nederlandse lezer wil nauwkeurig weten wat er in de wereld gebeurt. Hij onderscheidt zich daarin van zijn Engelse tijdgenoot, die vooral op haastig weten van schokkende gebeurtenissen is bedacht. Eigenlijk bestaat een Engelse courant bijna alleen uit 'headlines', uit vlamme koppen. Een groot deel der bijdragen is een verzameling opschriften. De lezer leest het nieuws zoals hij leest zijn advertentie. Daarom heeft de advertentie midden tussen den tekst in de Hollandsche courant alleen commerciële, in de Engelse redactionele betekenis.

Drieërlei waarde heeft de 'kop'. Propagandistische waarde voor een bepaalde Idee (zie de koppen van 'Het Volk'), propagandistisch-commerciële waarde voor de courant (men maakt den lezer nieuwsgierig). Voor zulke koppen is dramatisch talent vereischt. En, ten derde, verduidelijkende en oriënterende waarde. De heele 'koppen'praktijk is te verklaren uit de toenemende behoefte aan aanschouwelijkheid bij een publiek dat steeds haastiger leeft en om dat haastiger leven te kunnen volhouden, steeds meer in één enkel oogenblik zijn indrukken en kennis moet synthetiseren. Bij blokken lezen

velen de courant. En er zijn zelfs meer lezers dan men vermoedt, die het laten bij de lectuur van de 'verkorte inhoudsopgave' en dan verder een enkele rubriek uitzoeken waar zij belang in stellen. Maar het verschil tusschen Engeland en Nederland is, dat men in Engeland de courant bijna uitsluitend leest in de openbare middelen van vervoer, in Nederland op het kantoor en in de huiskamer. Er zijn in ons kalme vaderland nog altijd mensen die de courant 'spellen'. Een methode als de Engelsche, (veel weglaten en schokkende, pakkende hoofdmomenten geven) lijkt mij eenigszins in strijd met ons volkskarakter.

Het Duitse voorbeeld, dat aan de 'kop' een verduidelijkende functie geven wil lijkt mij voor Nederland meer geraden.

* * *

Er zijn nog veel meer questies te bestudeeren over de indeeling der courant. Dat vaste rubrieken heur vaste plaatsen behooren in te nemen, zonder dat daarop één enkele maal een uitzondering wordt gemaakt, dit is een - helaas door sommige couranten overtreden - grondwet van het dagblad. Maar zelfs indien de dagbladleiding aan die grondwet gehoorzaamt, - is daardoor gewaarborgd, dat een willekeurig

kooper van de courant, een niet-abonné zich voor een zoo eenvoudig en duidelijk courantenschema ziet geplaatst, dat hij onmiddellijk in die courant zijn weg kan vinden? De Nederlandsche couranten voldoen over het algemeen niet aan dien primairen eisch. Hoe moet men het zijn lezer gemakkelijk maken, te lezen? Geven onze couranten, die vaak belangrijk nieuws plaatsen op de linkerbladzijde, zich er voldoende rekenschap van, dat het oog immer naar rechts trekt, en rechts gemakkelijker leest? Hebben wij een rationeele onderscheiding tusschen de verschillende rubrieken, zoo, dat door het verschillend lettertype van de rubriek-hoofden de verschillende rubrieken makkelijk te vinden zijn. Richten wij onze courant in zóóverre commercieel en rationeel in, dat wij de *niet* voor een groote lezersgroep bestemde rubrieken, door prettiger en duidelijker druk wat doen uitkomen en door illustratie aanlokkelijk maken, terwijl wij er ons rekenschap van geven dat wij rubrieken, waarnaar het toch wel storm loopt, als de sport, wat neutraler kunnen zetten? Geven wij er ons voldoende rekenschap van of een verticale inrichting der kolommen (het Engelsche systeem) dan wel een horizontale (het Duitsche), waarbij de gejaagde lezer even rust krijgt en overzicht, verkieselijk is?

Hebben wij, in navolging van de Amerikaansche bladen geprobeerd het zoogenaamde ‘balans’-systeem in te voeren, waarbij de verschillende vakken in de courant zeer regelmatig en symmetrisch verdeeld worden, om lust en overzicht bij den lezer te bevorderen?

Is er genoeg kenschetsends in onze illustraties? Hoeveel stoombooten op de kust gestrand, hoeveel auto-aanrijdingen zijn er niet in de respectieve couranten afgedrukt zonder dat de lezer er iets van bespeurd had, wanneer er een willekeurige stoomboot of stukgereden auto van een paar jaar geleden in de courant had gecompareerd ter illustratie van een actueel geval! Onze illustratie is vaak in kenmerkende kracht ten achter bij onzen tekst.

* * *

Elk der geschetste problemen stuit bij zijn oplossing op reeksen van technische en commercieele bezwaren. En met name ondervindt de Nederlandsche dagbladleiding die maar op enkele edities en in vele gevallen op een gelimiteerd aantal pagina's is aangewezen dit bezwaar, dat het met een grillige actualiteit verwisselend accent van wat belangrijk is, moet worden gedrongen in een afgemeten ruimte. Zelfs bij een groote courant, die zich meer kan veroorloven

dan een kleinere geldt toch het motief dat de tekst nuttig moet effectueeren, - en het commercieel-technische verband tusschen advertenties en redactioneelen inhoud kan niet straffeloos worden verzaakt. En dan komen commercieel-technische eischen dikwijls speciaal met aesthetische eischen in conflict.

* * *

Ik streek maar zeer luchtig over de toetsen van ‘het klavier der volksconsciëntie dat de courant is, in deze prolegomena der journalistiek. Er zijn over ieder onderwerp boeken te schrijven, maar ik heb u gezegd: ik wil niet zoo grondig zijn als de Duitschers.

De korte zin van deze lange rede is, dat er willen wij met onze moderne methoden vooruit komen, meer voorstudie en consequenter systematiek heur intrede zullen moeten doen in ons vaderland.

Leiden wij of worden wij geleid? De voornaamste taak van den modernen leider van een dagblad is niet, meeningen te suggereeren, maar uit de menigvuldigheid van stroomingen, richtingen en verlangens een eenheidsbeeld te bouwen van onzen tijd. En er voor te waken, dat het bonte, onrustige leven van onze dagen niet ten onder gaat in vulgariteit.

Een Parijsch mode-inventor kan de heele wereld zich in schoone vormen laten bewegen. Een geniaal journalist, die zich op den bodem plaatst der werkelijkheid, maar uit die werkelijkheid het ‘gentleman’-gevoel tot gelding wil brengen kan het. Beschaafde journalistiek is een waarborg voor een beschaafde gemeenschap!

Het tweede geheim.

I

Om dat ideaal te bereiken: een beschaafde courant, die de spiegel is van een beschaafde gemeenschap, is vóór alles gehoorzaamheid aan één gebod vereischt: Samenwerking. Samenwerking tusschen commercieele en redactioneele leiding, samenwerking tusschen courant en publiek, samenwerking tusschen courant en adverteerder. Samenwerking beteekent niet, dat de een den ander willoos volgt, samenwerking beteekent, dat men elkaar en elkanders standpunt ten aanzien van al wat dient tot bloei van de courant wederkeerig begrijpt. Langen tijd heeft er een valsche antithese de verhoudingen aan sommige couranten beheerscht, antithese, die dan leidde tot mis-standen en tragische conflicten. Het is de antithese tusschen de commer-

cieele en redactioneele leiding. De commercieele leiding keek, met miskenning van haar socialen plicht, uitsluitend naar haar omzet, de redactioneele leiding gaf zich in een soort journalistiek atavisme, al te uitsluitend rekenschap van ideologische waarden en begrippen. Hier komt dan bij, dat, ondanks de loffelijke pogingen van den Nederlandschen Journalistenkring, aan de rechtspositie van den journalist in de praktijk nog zoowat alles ontbreekt. Hier moeten niet de goeden lijden door de kwaden, maar moet de journalist aan wiens bedrijf ongezonde personeelsverhoudingen bestaan, lijden door het feit, dat er andere bedrijven zijn, waar de persoonlijke verhoudingen zóó uitstekend zijn, dat men als journalist het gebrek van den 'stand' aan den lijve niet voelt. Er heerscht ook in dit opzicht in de Nederlandsche journalistiek eene onregelmatigheid, die tot bedachtzaamheid maant, bij de keuze der journalistieke carrière. Er zijn couranten, waar zelfs persoonlijke vriendschap tusschen Directie en redactie de samenwerking een genot doet zijn, maar er zijn helaas ook couranten, waar willekeur en eigenzinnigheid bij de commercieele leiding den redacteur voortdurend bedreigt in zijn brood, waar zonder eenige voorbespreking de in ongenade gevallen journalist onverhoeds zijn ont-

slagbrief op zijn tafel vindt of, wat nog erger is, op een goeden morgen een ander ziet geplaatst op zijn redactiestoel.

Deze dingen zijn hart-verscheurend, en ik betwijfel of dergelijke excessen voorkomen in andere bedrijven. Ik zou in ieder geval in overweging geven, dat bij dergelijke gebeurtenissen door overeenkomst tusschen Directeuren en Journalisten-organisaties vóór-overleg als algemeene wet werd vastgesteld. De journalist, die kritisch is van nature en zich een zeer verantwoordelijken invloed ziet toebedeeld, kan in zijn eigenwijsheid spelen met de belangen van de courant. Maar de journalistieke werkgever kan spelen met het bestaan van de journalist. In een commercieel bedrijf als onze couranten zijn is uit den aard der zaak nooit een zoo vaste rechtspositie te verkrijgen als bij voorbeeld het ambtelijk leven biedt. De onbekwame zal moeten verdwijnen. Maar nooit zonder vorm van proces. En nooit zonder dat beproefd is, hetgeen aan andere bedrijven pleegt te geschieden: dat eerst onderzocht wordt of de delinquent niet talenten heeft voor een andere functie bij het bedrijf. In dit verband rijst de vraag: wordt er voldoende werk gemaakt van het experimenteel-psychologisch voor-onderzoek? Wordt er ge'test'? Er is geen vak, waar de illusie van

den candidaat zoo ver verwijderd is van de werkelijkheid als de journalistiek. Stijl-vermogen, dat wil zeggen: een bepaald beeldend en concentreerend stijl-vermogen is iets, maar acuratesse is even noodig, snel opnemen onontbeerlijk, menschen- en maatschappijkennis, oeconomische, historische, sociologische voorstudie eveneens. Ik zou de dichters willen weren uit de redactie-bureaux, tenzij hun nervositeit in sociale richting werd omgebogen. En hier moet ik even een mijner stokpaarden van stal halen. Zij, die met de hoogst gewenschte wetenschappelijke vooropleiding aanvagen, worden tegenwoordig doctoren in letteren of rechten. Ik voor mij zou het liefst beschikken over sociologen. Indien er ééne voorstudie is, die rechtstreeksche bekwaamheden geeft voor de journalistiek, dan is het de sociologische.

Directie en redactie moeten naar elkaar toegroeien. De redacteur moet begrijpen, dat een courant nog iets anders is dan een luidspreker voor meeningen en kritiek, de directeur moet begrijpen, dat een courant nog iets anders is dan een zaak.

En hier ben ik opeens bij mijn tweede geheim. Een *zaak*, zegt u, vraagt de lezer, die het woord van Buys nog altijd in zijn herinnering heeft, dat het Hooge Goed, de persvrijheid,

zelfs een onontbeerlijk vereischte kan worden genoemd voor het juist functioneeren van onze constitutioneele democratie. Ik ben genoodzaakt voor mijn lezer, wiens brein nog beneveld is door de oude ideologieën, zijn onwankelbaar geloof aan de drukpersvrijheid te schokken, en mijn tweede ‘geheim’ te formuleeren in de volgende vraag: *Bestaat er vrijheid van drukpers?*

En mijn antwoord op die vraag luidt: neen, er bestaat geen vrijheid van drukpers. Maar laat mij, om u niet al te zeer aan het schrikken te brengen, gij die met stijgende onrust de staatscontrole op het door den ether gesproken woord en op het doek vertoonde trilbeeld hebt waargenomen en die nu meent dat er nu ook reeds een perscontrole-commissie aan het werk zou zijn gesteld, - laat mij u aanstonds zeggen, dat er eigenlijk nooit volkomen vrijheid van drukpers heeft bestaan. Ook in een samenleving waar vrijheid van gedachte heerscht, is er geen courant oeconomisch te handhaven, die alle gedachten toelaat, welke zich verdringen op het ruime gebied dat door de openbare orde en goede zeden wordt bestreken. Wij mogen bij de bestudeering van het verschijnsel ‘journalistiek’, nimmer vergeten, dat een courant krachtens haar natuur zelve het orgaan is van collec-

tieve, niet van individueele meeningen. Het proces der meeningvorming gaat aan het geschreven woord vooraf, en excentrieke meeningen ook al zijn ze juist, behooren in het dagblad, registrar van de gemiddelden der volksbegeerte en volksopinie, niet t'huis. Tenzij dan in uiterst rechtsche of uiterst linksche of uiterst dadaïstische blaadjes, die eendagsvliegen zijn en kunnen worden gerangschikt onder de afdeeling curiosa van het museum der dagbladkunde. Zoodat, om het kort samen te vatten, de eerste beperking der volledige drukpersvrijheid is gelegen in de beperking door het collectieve instinct aan de individueele meening opgelegd. De zonderling is waarschijnlijk de edelste onder ons, en het is onbetwistbaar, dat alle werelddhervormers als zonderlingen begonnen zijn. Maar om zijn werelddhervormende ideeën in vervulling te brengen, dient hij eerst tot machtsvorming over te gaan en hij kan daarbij niet gebruik maken van de organen van het maatschappelijk leven, waartegen hij zich keert.

De zonderling is de slechtste candidaat voor het redacteurschap. Een opinieerend journalist mag zich te huis aan de ontstellendste rariteiten overgeven, hij mag jonge leeuwen dresseeren in zijn vensterbank en hij mag een verzameling zwammen aanhouden in zijn serre, hij mag er

voor zich persoonlijk zelfs een renstal van stokpaarden op na houden, op zijn redactiestoel legt hem het algemeen-gemiddelde aan banden bij elk woord dat hij schrijft. Natuurlijk is de journalist, wiens courant een bepaalde levensrichting vertegenwoordigt, in zijn woord gebonden, niet alleen door het beginselprogram, maar ook door de algemeen levens-sfeer van zijn partij, - maar naarmate de courant algemeener en neutraler wordt vermeerderd het aantal belemmeringen van de volstrekt individueele meeningsontplooiing. De redacteur heeft, wil hij aanspraak maken op den eere-titel van 'een goed tacticus' de collectieve vooroordeelen en opvattingen van bijna alle groepen te eerbiedigen. Een thans overleden, bekend hoogleeraar zeide tot een zijner vrienden die een opinieerende functie gekregen had in de journalistiek: nu begint uw 'eierendans'. Inderdaad: geen van de eieren der groepsovertuigingen mag worden kapot gestooten tijdens den virtuozen dans van het dagelijksch artikel, geen 'overtuiging', die zich doet gelden in de samenleving mag worden gekrenkt.

* * *

Er zullen er onder u zijn, geachte lezers, aan wie het onbegrijpelijk voor komt, dat de redac-

teur, wandelaar tusschen de porceleinkasten der openbare meeningen, deze zorgvuldige ontziener van heilige huizen, in het hoofdartikel pootig en frisch en durvend voor den dag komt. Ziet hier het mooie, het 'geheimzinnige' van de journalistiek. Juist dat 'gebonden zijn' geeft ons ons gevoel van nuttigheid. Want wanneer wij uitgeslagen tactici zijn, en wij slingeren niettemin aan Overheden of tegenstanders of Verantwoordelijke Machten onze kritiek in het gelaat, dan weten wij, dat wij onafwijsbare, in de realiteit van het algemeene leven diep gewortelde verlangens en klachten openbaren. Omdat het kritisch hoofdartikel dat door verschillend denkende en verschillend gearde lezers wordt aanvaard, de algemeene klacht is van het algemeene leven: daarom heeft het gezag. Het is dikwijls de naar buiten blijkende openbaring van eene onder de menschen reeds volledig georganiseerde beweging, het is altijd gebaseerd op eene collectieve verontwaardiging van een bepaalde groep of van de geheele gemeenschap. Het is altijd gedocumenteerd, en meer nog gedocumenteerd, voor den tweeden aanleg, dan uit de documenten blijkt, die het te aanschouwen geeft. Het steunt op macht, het wil bereiking. Het is een mandaat van eene massa.

* * *

Er bestaat nochtans ééne uitzondering op den regel, dat een courant slechts uiting geeft aan een collectief inzicht. En ik zou vele paragrafen over journalistieke verschijnselen achterwege willen laten, om deze uitzondering haar recht te geven in dit boek. Het ingezonden stuk. Het is, zorgvuldig afgescheiden van de redactioneele verantwoordelijkheid, een vrijplaats voor den individu. Het is de schuilkerk, waarin, evenals in de zeventiende eeuw de belijders der van den staatsgodsdienst afwijkende gelooven, de minderheden en enkelingen hun cultus kunnen uitoefenen.

In deze rubriek ‘Ingezonden Stukken’ treft ge een bonte bevolking aan. Allereerst vindt ge er degenen, die zich tot reactie geroepen gevoelen op hetgeen de courant schrijft. In zooverre vormt het ingezonden stuk een kostbaar materiaal voor den Hoofdredacteur en ben ik wel ingelicht, dan pleegt de tegenwoordige Hoofd-redacteur van de ‘Nieuwe Rotterdamsche Courant’ geen ingezonden stuk, ook het kleinste niet, ongelezen te laten passeeren. Het zoeken van de leiding van een dagblad is naar de gevoelens, de meening, de voorkeur de belangstelling van den lezer. Hier spreekt de lezer zich ongevraagd uit.

Hetgeen den getrouwen kennismemer van

ingezonden stukken, vooral in provinciale en plaatselijke bladen altijd op nieuw treft, is dat de Nederlander geen inbreuk duldt op zijn levens-eigenaardigheden en levens-sfeer, geen inbreuk ook op zijn gewoonten. Laat ik u verzekeren, dat bijvoorbeeld de naamsveranderingen van straten, waartoe onze onoordeelkundige gemeentebesturen al te vaak overgaan, zonder uitzondering een mitrailleurvuur van ingezonden stukken teweegbrengen in de plaatselijke pers.

Ook blijkt uit de ingezonden stukken, hoe oneindig verkleefder ons volk is aan allerlei geestelijke en humanitaire bewegingen, dan men in onzen zakelijken tijd zou meenen. En ten slotte toonen de ingezonden stukken aan, hoe veel sterker de afwijkingen van massaal zich aankondigende volksbewegingen zijn, dan men vermoedt. Wie het individualisme in het Nederlandsche volkskarakter wil bestudeeren, make studie van het ingezonden stuk.

Ik raad het aan iederen Hoofdredacteur, om het voorbeeld van den eminenten leider van het gezaghebbende Rotterdamsche blad te volgen. Hij bemoeie zich zeer nauwkeurig met deze rubriek. En ik zou zoover willen gaan, dat hij persoonlijk of tenminste de Secretaris der hoofdredactie de correspondentie met schrijvers van

niet geplaatste ingezonden stukken en ook van particuliere brieven met opmerkingen over den inhoud der courant, beantwoordt. Het publiek heeft in de courant vertrouwen en dat vertrouwen eischt aandacht bij verbeurte van sympathie.

* * *

Maar er zijn naast de critici en opmerkers over den inhoud der courant nog vele anderen verzameld in de rubriek 'Ingezonden'. Een courant wordt door velen beschouwd als een grievenkantoor. Vooral klachten over plaatselijke onaangenaamheden, - dat de tramverbinding slecht is, dat de gracht voor de deur onaangename geuren verspreidt, dat de politie onplezierig is opgetreden, dat er 's avonds laat honden blaffen of dat er radio-muziek uit open vensters de rust verstoort, vormen het dagelijksch brood van hem, die van ingezonden stukken heeft kennis te nemen. Er zijn ook vele Nurksen, die hun bril opzetten en ieder hoekje van de stad afturen om te kijken of er venijn uit is te halen voor een ingezonden stuk. Er zijn ook lijdens aan ingezonden stukken. Er zijn gefolterden door een bepaalden waan, een idée fixe, dat zij bij iedere gereede of ongereede aanleiding najagen in een ingezonden stuk. Er zijn

ook menschen die over alles ingezonden stukken schrijven; geen mug kan er doodvallen in de gemeentelijke ziekenauto of de Directeur van den Geneeskundigen Dienst wordt in gebreke gesteld. Wellicht is het onuitgesproken doel van deze lawine van ingezonden stukken het verwerven van een zetel in den raad. Bij iedere courant verschijnt dagelijks een met onverstoorbare regelmaat terugkeerend aantal typen, die den toch al veel geplaagden Hoofdredacteur lastig vallen met hunne gekrenkte rechten en idiosyncrasieën. De legende luidt daarom, dat aan een onzer grootste dagbladen de hoofdredactie een meneer met een prachtige baard heeft aangesteld voor het ondergaan, in haar plaats, van tijdroovend bezoek.

De groote vraag is: moet men ruim of karig zijn met het verleen van plaatsruimte aan het ingezonden stuk? Het hangt van de courant af. Een groot blad kan strenger zijn dan een plaatselijk blad, dat in de huiskamers gelezen en bepraat wordt, en waar het ingezonden stuk een zekeren band van vertrouwelijkheid vormt tusschen redactie en lezer. Dat alle geplaatste ingezonden stukken 'het algemeen belang' inderdaad hebben bevorderd, zal geen redactie met de hand op het hart durven beweren.

* * *

Na deze uitweiding komen wij terug tot onze hoofdvraag: Is er vrijheid van drukpers? Wanneer wij tezamen hebben gevonden dat reeds in het wezen der drukpers een zekere vrijheidsbeperking ligt, dan kunnen wij niet vaststellen, dat daarmee alle beperkingen van drukpersvrijheid zijn behandeld. De moderne beperking van drukpersvrijheid ligt niet in de eerste plaats bij den Staat, maar bij de maatschappij.

Wat bedoel ik daarmee?

In de dagen van Koning Olim was de advertentie het verlengstuk van de courant, het gaat er in onze dagen naar toe, dat de courant het verlengstuk wordt van de advertentie. In sommige Engelsche bladen is dat zoo ver doorgevoerd, dat de geheele eerste pagina, de pagina dus, die het meest in het oog valt, geheel door advertenties wordt ingenomen. In Nederland is het nog niet zoo ver, maar ook hier kan men een *pénétration pacifique* van de advertentie in de redactioneele pagina constateeren. Maar daar blijft het niet bij. Er zijn adverteerders, die door hunne machtspositie tegenover het courantenbedrijf, dat commercieel gesproken een advertentiebedrijf is, pogen het redactioneel oordeel en redactioneel beleid te beïnvloeden. Dit is een funest verschijnsel. Op deze wijze gaat de courant verloren als sociaal-cultureel

orgaan. Van de courant blijft op den duur dan niets over dan dat zij instrument is van commercieele massa-beïnvloeding. En hier doen zich wederom de gevolgen gelden van het oude, al meermalen in deze bladzijden gelaakte euvel. Er is gemis van onderling begrip en onderling overleg tusschen de maatschappelijke machten. Het zijn weer de uitersten die tegen elkander staan. De zakenman, die in beginsel alleen reclame-ruimte afhuurt, maar door de concurrentie der dagbladen onderling meer eischt dan waarvoor hij betaalt, met name de vrijheid van kritische meeningsuiting van den journalist, - de journalist, die uit weeromstuit per se onwelwillend staat tegenover een instelling, waarvan de vriendschap door het zakelijk belang van de courant geboden wordt. De Heeren, die op het oogenblik door mijn verbeelding wandelen, zijn slechte zakenlieden en slechte journalisten. Of denken de zakenlieden, dat een zoetsappig artikeltje van een journalist, die zich om zijn bestaan te redden tot verdrukken van de eerlijke meening in zijn binnenste leent, dat zulk een futloos product waarvan de lezers de onmacht in de gaten hebben en den achtergrond heel goed kunnen verkennen, - maar eenigszins het effect zal hebben dat zij er mee willen bereiken? En meenen zij, dat het publiek verborgen

fouten en gebreken niet ontdekken zal, die de journalist onder zijn pressie verzwijgt? En denken de journalisten, die bij voorbeeld een zeer persoonlijk standpunt innemen ten aanzien van sommige amusementsbedrijven, door zich blind te houden voor het feit dat iedere cultuuruiting voor de massa noodzakelijk moet gezien worden binnen het kader waarin zij is gesteld, - dat zij hun artistiek ideaal door hun wellicht juist maar puristisch geschrijf iets nader zullen brengen tot de werkelijkheid? Mag de journalist het in den bioscoop-ondernemer veroordeelen, dat hij rekening houdt met het volksinstinct, terwijl de courant zelf niet anders doet?

* * *

Ik zie maar één oplossing van dit probleem, dat de pennen der gezaghebbendste journalisten in beweging heeft gebracht. De adverteerder moet inzien, dat wanneer de courant eenmaal een verzameling bijschriften bij advertenties zal zijn geworden, een der grondzuilen van onze volkscultuur zal zijn vernietigd. De journalist moet inzien, dat als de courant een verzameling zou worden van persoonlijk-kritische bijdragen, zij haar collectief-maatschappelijke basis en daarmee haar eigen wezen zou hebben prijs

gegeven. De sleutel ligt dichterbij de hand dan velen vermoeden. Beide, journalist en zakenman leven uit de maatschappelijke werkelijkheid. Indien de zakenman - hetgeen hoe langer hoe meer gebeurt in het moderne leven, - gaat inzien, dat hij zich in zijn methoden en propaganda rekenschap moet geven van cultuurwaarden, en de journalist bevrijd gaat worden van den waan, dat 'de aller-individueelste expressie van de aller-individueelste emotie' de grondslag zijn moet van zijn kritiek, en hij zich af gaat vragen: wat zijn de behoeften van het publiek en hoe kunnen die in overeenstemming met commercieele noodzakelijkheden op de beschaafde wijze worden bevredigd? - dan zal de spanning verminderen. Ik acht het in dit verband gelukkig, dat journalisten hoe langer zoo meer in dienst komen van de reclame-afdeelingen van groote bedrijven. Als eerlijke en beginselvaste mannen zullen zij niet van leelijke vazen willen schrijven dat het mooie vazen zijn, ook als zij een brochure moeten schrijven in dienst van den vazen-koopman. Maar tengevolge van de gedachtenwisseling, die de samenwerking vereischt, zal de vazen-koopman inzien, dat hij betere vazen moet maken en bij voorbeeld de hulp inroepen van den vriend van den journalist, den modernen sierkunstenaar.

Toekomstmuziek! smalen sceptische collega's die dit lezen met een glimlach, die bittere ervaring verraadt. Toekomstmogelijkheid antwoord ik hun. Ik heb het gewaagd, met een der allervooraanstaande figuren uit de wereld der bioscoop-ondernemers de netelige quaestie open en eerlijk te bespreken. En het trof mij tot hoeveel overeenstemming wij kwamen, ondanks veel kritiek van mijne zijde, toen wij een sigaar zaten te rooken, buiten een bureau waar de onvriendelijke (of al te vriendelijke?) artikelen worden geschreven en buiten het bureau, waar de zaken worden gedaan!

Het derde geheim.

I.

Van de natuurlijke en maatschappelijke beperkingen van drukpersvrijheid kom ik tot de politieke. Wie de banketten gadeslaat, waaraan de persvertegenwoordigers lijntjes trekken met Ministers en andere rechthebbenden op steek of keten, zou het niet zeggen, dat er nog steeds verborgen censuur bestaat. Maar de ondankbaren en ondeugenden onder ons, de jongens van de journalistieke vlakte, - zij beweren wel eens, dat die censuur van al die verbroederingen en eerewijnen wel eens het gevolg kon zijn. En

dat er aanleiding is, om een derde geheim te ontsluiten, dat zich bij wijze van vraag aldus laat formuleren: *Dulden de Staatsmachten kritiek of eischen zij dienst?*

Wie deze vraag wil beantwoorden, moet zich eerst rekenschap geven omtrent den grondslag der verhouding tusschen pers en Overheid. Heeft zich hiervan rekenschap te geven, dat de courant eigenlijk den laatsten rechtsgrond vormt van het *wettig* gezag. Ik zeg van het *wettig* gezag, om iedere discussie over den gezagsoorsprong, die mij op het pad van staatsfilosofische beschouwingen zou leiden, dat ik hier niet betreed, bij voorbaat af te snijden. Maar juist het *wettige* van het gezag baseert zich op een vrije en onafhankelijke pers. Geen *wettig* gezag zonder wet, geen wet zonder parlement, geen parlement zonder volksovertuiging, geen sprekende volksovertuiging zonder courant. De courant is een verlengstuk van het parlement en deelt in de controleerende bevoegdheid der volksvertegenwoordiging, niet omdat de bevoegdheid haar *rechtstreeks* wettelijk zou zijn verleend, maar wijl geen uitoefening der wettelijke bevoegdheden zonder haar mogelijk is. Het grondwettelijk gewaarborgde recht aan de burgers toegekend, om zonder voorafgaand verlof gedachten en gevoelens door middel van de

drukpers te openbaren, vormt het sluitstuk van heel ons regeerings-systeem.

Wanneer nu, komt dat recht in gevaar? Niet bij de behandeling en beoordeeling van gewone wetsontwerpen, die altijd treden in het licht van de openbaarheid, en waarbij de richting en de inhoud van het Regeeringsbeleid automatisch onder de beschijning komen van de kritiek. Zoolang er sprake is van wetgevenden arbeid is de Regeering nauwkeurig aan samenwerking met de volksvertegenwoordiging gebonden, en stelt zij zich open voor de kritiek van de pers. Maar nauwelijks begeeft zij zich op het terrein, waar haar door de wet een uitvoerende of provisorische bevoegdheid is gegeven, - of de controle van haar beleid wordt afhankelijk van de waakzaamheid van het parlement en.... van de geestelijke moeder van het parlement: de pers. Het is deze functie van spontane controle van parlement en pers, welke aan uitvoerende en provisorische Regeeringshandelingen de kans ontnemen een dictatoriaal karakter te verkrijgen. De machtsdelegatie, die onze wetgeving in een reeks van gevallen aan de Regeering toestaat is, met behoud van het constitutioneel-demokratisch karakter van het staatswezen *alleen mogelijk* door de erkenning van het recht der organen van de openbare meening op con-

trole en kritiek. En ik zou haast zeggen: in deze gevallen, veel meer dan bij de automatisch gecontroleerde gewone wetgeving, verschaffen parlement en pers den waren waarborg onzer volksvrijheden. Bij de discussie over wetsontwerpen is door de parlementaire behandeling de waarborg aanwezig, dat niet gehandeld wordt in strijd met het inzicht van *de meerderheid* der bevolking. Maar bij de controle op provisioneele en uitvoeringshandelingen der Regeering is het belang van *de geheele gemeenschap* gemoeid. Welk stelsel van sociale verzekering er zal komen, hoe de subsidieering en inrichting van het onderwijs zal zijn, - dat zijn zaken waarin na den kamp der meeningen de meerderheid beslist, - maar dat er billijkheid heerschte bij de benoemingen, dat er geen buitenlandsche politiek wordt gevoerd, die het gezag en het belang van den staat ondermijnt, - dat de rechtspraak onpartijdig is en de rechtsvervolging, - dat zijn geen quaesties van strijdende inzichten maar van algemeen en algemeen erkend volksbelang. De controle der openbare meening heeft hier geen betrekking op richting en inhoud, maar op tactische en factische juistheid en op rechtvaardigheid van het Regeeringsbeleid.

* * *

Het mag een bewijs heeten van het groot vertrouwen, dat de grondleggers van onze wetgeving in de betrouwbaarheid der te verwachten Regeeringen hebben gekoesterd, wanneer wij zien, hoe vele en belangrijke gedelegeerde macht aan de Regeering in handen is gegeven. En, merkwaardig! met de ontwikkeling der democratie schijnt het veld der zelfstandige Regeeringsbevoegdheden eer uitgebreid dan ingekrompen. Dat proces is zich in de praktijk hoe langer zoo meer aan het voortzetten, sedert de partij-verhoudingen in het parlement geen parlementaire Regeeringen meer mogelijk maken, en de Regeering hoe langer zoo meer aan politieke partij-controle ontsnapt.

Naarmate het parlementair ingrijpen verzwakt, valt de controleerende functie hoe langer zoo meer terug op het volksorgaan, dat op zijn beurt een deel van zijn kritische functie aan het parlement had gedelegeerd: de pers. Het is opmerkelijk, maar voor wie het veralgemeenend karakter van het moderne leven vat, begrijpelijk, dat vroeger de politieke functie der dagbladers vooral bestond in de bestrijding van den politieken tegenstander, terwijl tegenwoordig de pers zich veel meer spitst op de kritische beoordeeling van factische Regeeringsdaden. Zoowel de bewogen discussies in de pers over door de

Regeering genomen of heimelijk bevorderde daden van buitenlandsche politiek, als de heele persbeweging over de quaestie der zendtijdverdeeling geven van het zoeven waargenomen verschijnsel recente voorbeelden.

* * *

‘Tegen de groote kwalen de groote geneesmiddelen’, zoo luidt een Fransche zegswijze. Zelfs de beste en betrouwbaarste Regeering zal moeten worstelen tegen de verleiding, zich meer aan eigen willekeurig inzicht toe te vertrouwen dan een niet altijd waakzame en altijd met arbeid overladen volksvertegenwoordiging mag gedoogen. En hoe veel verleidelijker wordt dit, wanneer de Regeering, evenals in de tijden van Jan de Witt, zich van de instemming van belangrijke groepen in het parlement verzekerd weet en het tijdig overleg vooral over voorloopige maatregelen van buitenlandsche politiek, met de Staten-Generaal, haar maar in conflict brengt met een kleine, vastberaden oppositie.

Intusschen behoort het hier niet tot mijn taak aan mijne lezers mijn inzicht te openbaren omtrent onze huidige parlementair-politieke verhoudingen. Maar als ik zoeven uitriep: ‘Tegen de groote kwalen de groote middelen!’ - dan bedoelde ik daarmee te zeggen: wan-

neer aan de pers het op de parlementaire controle ingerichte contact met de politieke partijen ontbreekt, dan zal zij naar andere instrumenten moeten zoeken om haar plicht, den gewetens-eisch van het volk aan de Regeering kenbaar te maken, te vervullen.

* * *

Bij ons te lande is de pers over het algemeen onafhankelijk van de politieke partij. En die onafhankelijkheid is met de veralgemeening van leven en pers toegenomen. Er bestaat dikwijls een zoo los verband tusschen de partijleiders en hun geestverwante organen, dat de weg naar den partijleider, die rechtstreeks zou kunnen voeren tot parlementaire bemoeienis niet is aangewezen. Indien aan een journalist bewijsstukken of vermoedelijke bewijsstukken in handen vallen van ernstige fouten in het uitvoerend Regeeringsbeleid, - welke andere methode staat er dan voor hem open dan publicatie? Publicatie, die hij niet zal ondernemen zonder gedegen onderzoek naar de authenticiteit der bedoelde bescheiden, en zonder raadpleging van ervaren en notabele personen, maar die hij onafwijsbaar zal moeten ondernemen, wanneer hij zich den rechtsgrond en den oorsprong van zijn beroep herinnert.

Het is een daad, waartegen ieder journalist opziet. Gemakkelijker is het, de dingen hun gang maar te laten gaan, en in de gratie te blijven en zich de opening tot ontwikkeling van eigen carrière niet te versperren. Maar het behoort tot de eigenaardigheden van het beroep, waaraan de journalist zich moet gewennen, dat hij niet in de eerste plaats van zijn gemak moet zijn gediend.

En bij het betreden van het doornig pad aan welks ingang de woorden: ‘Ongeoorloofde publicatie’ prijken, synoniem voor publicatie die de machten waartegen zij gericht is ongaarne zien, - stuit hij aanstonds op een nieuwe moeilijkheid. Hoe, indien het bewijsstuk, waarmede de journalist de Regeering in gebreke stelt, vermoedelijk van misdrijf afkomstig is? Het moreel conflict dat wordt uitgestreden in den boezem van den snoonen journalist, vereischt meer slapelooze nachten dan zijn aanvallers kunnen vermoeden, maar als hij zelf al niet gevonden had, dat het belang der geheele gemeenschap bij de openbaring van den inhoud van het stuk meer gebaat is dan bij de arrestatie van hem die het stuk vervreemde, dan kon hij reeds in de wet zelve een richtsnoer hebben gevonden, die in dergelijke gevallen voor den verspreider nadrukkelijk de exceptie geeft van ‘het

algemeen belang'. Het is even stuitend voor den journalist zulk een van misdrijf afkomstig document te gebruiken als het voor eene Regeering stuitend is om van spionnendiensten te profiteeren. Maar evenals de Regeering haar schroom overwint met het belang van den Staat voor oogen, evenzeer overwint de journalist zijn schroom in de wetenschap, de gemeenschap te dienen. Te eerder wanneer het stuk hem geheel onwillekeurig in handen valt en hij het document geheel onafhankelijk van de bedoelingen van den vervreemder (de misdaad werkt nooit in het openbaar en nooit belangeloos) gebruikt.

Onze Regeering heeft, terecht, de mogelijkheid eener uitbreiding van de strafwet, die tegen den verspreider van door de Overheden ongaarne in de openbaarheid gedulde bescheiden zou zijn gericht, betwijfeld. Een dergelijke bepaling zou neerkomen op eene onrechtstreeksche vermindering van drukpersvrijheid, en het geeft blijk van de verwording van ons parlementaire leven, dat deze eisch tot vrijheidsbesnoeiing van de pers, nota bene in de volksvertegenwoordiging en door zich 'demokraat' noemende afgevaardigden werd gesteld.

* * *

Welk motief heeft den te goedertrouw leven-

den en arbeidenden journalist tot publicatie van het geheime document aangezet? De volgende overweging: in een parlementair geregeerd land heeft geheimhouding van voor het openbare leven der gemeenschap belangrijke zaken alleen zin als het een opgeschorte of voorwaardelijke openbaarheid is. Wanneer de geheimhouding dienen moet om de volksvertegenwoordiging, of, zoo die haar plicht verzuimt het volk te stellen voor voldongen feiten, dan is het de gehoudenheid der pers tegenover het volk, de geheimhouding te verscheuren. De sanctie van de journalistieke openbaarmaking is deze, dat de journalist zelf, indien hij de waarschijnlijkheid van den inhoud zijner publicatie niet kan volhouden, aan prestige bij zijne lezers inboet.

Ik spreek hier nog steeds van de publicatie van geheime bescheiden, zooals 'Het Volk' ze onlangs gaf over de Maastrichtsche quaestie en het Utrechtsche Dagblad' over een brief van Prof. van Eysinga, waarbij de bedoeling is kritiek te oefenen op het beleid van de Regeering of hare organen. De verhouding van pers en Overheid is dan aldus, dat de pers geen stappen zal doen bij de partij, die zij beschuldigt. Geheel anders wordt de zaak, wanneer de pers in het bezit komt van geheime bescheiden, waardoor zoowel de belangen der gemeenschap

als die der Regeering worden geschaad, hetgeen het geval is bij de ontdekking van buitenlandsche geheime documenten. Ik wil daarover straks afzonderlijk spreken.

Thans dringt zich de vraag naar voren, of dergelijke 'grootte middelen', dergelijke exceptioneele methoden in dienst van het openbaar belang behoeven voor te komen.

Ik geloof van niet. Ik geloof dat zulke methoden niet anders zijn dan een geoorloofde daad van noodweer der maatschappelijke organen van Regeeringscontrole.

Ieder zal toegeven, dat de vertrouwelijke voorlichting, door de Regeering van de pers een ingewikkelde en teere zaak is. Een zaak die er, bij het slinkend aantal parlementaire vertrouwensmannen met wie de pers vroeger veel meer dan tegenwoordig placht te overleggen, niet gemakkelijker op is geworden. Maar dat de Regeering aan het democratisch karakter van ons staatswezen verplicht is de pers nauwkeuriger omtrent de achtergronden van het Regeeringsbeleid in te lichten dan gewoonlijk op pers-conferenties het geval is, en speciaal haar motieven die leiden tot eene geheime behandeling van sommige zaken (aangezien Openbaarheid in eene moderne democratie regel moet zijn) aan de pers te ontvouwen, dat is een

actueele eisch, die bij niet-inwilliging noodzakelijk tot sensationeele publicaties, nu door de eene, dan door de andere courant moet leiden.

Tot het bereiken van een gewenschten toestand, zouden de representatieve journalisten-organisaties, die bij de Regeering geaccrediteerd zijn, kunnen medewerken. Naarmate de protocollaire band tusschen Regeering en pers-organisaties inniger wordt, zal de noodzakelijk kritische verhouding die er in het algemeen belang tusschen Regeering en pers dient te bestaan verzwakken. Het algemeen verschijnsel doet zich voor in onzen tijd, dat de maatschappelijke positie van den journalist stijgt naarmate de invloed der journalistiek vermindert. Het aanzien van den journalist, die zich bij vele festijnen te midden van generaals en gezanten in de omgeving der Regeering bevindt is schijnbaar ongemeen geworden. Maar blijft de pers bij zulk een boezemvriendschap voldoende beveiligd tegen het gevaar dat zij een stift wordt, die neerschrijft wat de Regeering begeert en kwijt wil, en die zich bij een politiek conflict tusschen de Regeering en een harer leden in dienst van de Regeering stelt? Het einde van dit proces is, dat de pers zelve ontaardt in een orgaan van praeventieve censuur.

Een zoo hoffelijk mogelijke verhouding tus-

schen Overheid en pers behoort ook van de zijde der pers te worden in acht genomen. Maar een pers, die zich door Gemeentebesturen laat befuiven en van Overheidspersonen de menschelijke ijdelheid streelt, verliest zich op den duur te zeer in het lakei-schap, dan dat zij voldoende kan opkomen voor hare rechten, die de rechten zijn van het door haar vertegenwoordigde volk.

II.

Ik heb beloofd nu ook een enkel woord te zeggen over de quaestie der publicatie van geheime buitenlandsche bescheiden, waaruit een de Regeering en Volksgemeenschap gelijktijdig bedreigend gevaar zich openbaart.

In dit geval behoeft de pers zich niet in eene kritische verhouding tegenover de Regeering te bevinden. De weg naar de Regeering is dan hier dus voor de pers de eerst aangewezene. Ook hier kan echter een conflict ontstaan, indien de Regeering, ondanks de waarschuwing van de zijde der pers, verzuimt het parlement tijdig (eventueel in Comité-Generaal) voor te lichten. Maar de publicatie kan ook geschieden in overeenstemming met den Regeeringswil, wanneer de Regeering hetzij persoonlijk, hetzij door middel van vertrouwensmannen zich met de pers in verbinding stelt.

Indien de mededeeling geschiedt door vertrouwensmannen, dan verzet zich het algemeen belang zoowel als de bedoeling der Regeering tegen een tocht van de pers naar het Regeeringskabinet. De Regeering toch, is dan van oordeel, dat eene waarschuwing van de bevolking tegen een buitenlandsche bedreiging noodzakelijk is, maar zal toch de publicatie niet met haar verantwoordelijkheid willen dekken, omdat dat haar in conflict zou brengen met een buitenlandsche Regeering, dus oorlogsgevaar met zich mee zou slepen. Ja, zeer zeker moet het contact tusschen Regeering en pers hier zijdelings worden gelegd, en heeft de pers zich van rechtstreeksch verband met de Regeering te onthouden, omdat behalve de waarschuwing aan de bevolking ook het uit te lokken démenti van het buitenland tot de doelstellingen der publicatie behoort. De buitenlandsche Regeering, die den inhoud van het gepubliceerde geheime document dementteert loochent daarmee hare vijandige gezindheid en stelt zich in de onmogelijkheid, de geprojecteerde bedreiging door te voeren.

Geen journalist zal dergelijke publicaties voor zijn plezier ondernemen. Hij weet met stellige zekerheid dat hij de démenti's kan verwachten, die hij zelf min of meer met zijn publicatie heeft beoogd. De bewijzen, die hij

zal aanvoeren voor de authenticiteit zijner publicatie zullen niet kunnen verhoeden dat de zaak eindigt met de officieele ontkenning dier authenticiteit ook van de eigen Regeering. Een authentieke interpretatie van Regeeringswege verklaart het gepubliceerde document voor vals, zonder daarbij de bewijzen te toonen, waarop die interpretatie berust. Zoo is het altijd gegaan, bij elke publicatie van geheime internationale bescheiden, en zoo zal het altijd gaan. De publiceerende journalist stelt zich martelaar, maar heeft zijn bedoeling bereikt, zijn volk te waarschuwen tegen den geheimen brouwketel van internationale spanningen en oorlogen en beter dienst aan den vrede te bewijzen dan vele veel vergaderende vereenigingen.

Dien dienst heeft hij bewezen indien zijn document echt was, maar ook indien het document vals was of vervalscht. Want indien de mogelijkheid bestaat dat dergelijke intriges en heimelijk onrust verwekkende documentenfabricage door buitenlandsche employés de verhouding tusschen twee landen vertroebelt, dan is publicatie ook van een vermoedelijk vals of vervalscht document onafwijsbare plicht, om den toestand weer gezond te maken.

* * *

Intusschen zal de publiceerende journalist zich vóór de publicatie dienen te overtuigen van de authenticiteit. *Niet* wijl het al dan niet authentiek zijn van het document van invloed behoeft te zijn op zijn besluit tot publicatie, want hij moet ook een vermoedelijk valsch of vervalscht document publiceeren omdat het algemeen belang eene waarschuwing tegen de praktijk van diplomatieke alchimisten vordert. Het onderzoek naar de authenticiteit hangt samen met den vorm waarin de journalist zijn publicatie doet plaats vinden.

Het officieele démenti is niet in staat omtrent de authenticiteit van het document uitkomst te geven, want het officieele démenti is krachtens zijn aard tendentius. De authenticiteit kan alleen worden vastgesteld door een deskundige commissie, en zoolang aan den journalist-publisher, ondanks zijn uitdrukkelijk verzoek zulk een deskundige commissie niet is toegestaan, mist ieder het recht hem te betichten van lichtvaardigheid op grond van den vorm waarin hij het document den volke koud gaf. Die commissie kan niet een commissie zijn van zijn collega's. Die kunnen alleen het geval beoordeelen in zijn algemeen principe: voor een feitelijk onderzoek zijn experts noodig.

* * *

Het geval, waarin de journalist persoonlijk een gevaarlijk document als waarover wij nu spreken ontdekt, verschilt zeer eigenlijk van een geval, waarin hij door een vertrouwensman der Regeering van de gepubliceerde gegevens heeft kennis gekregen en publiceerde in de wetenschap, dat de Regeering op de hoogte was. De omstandigheid der voorkennis van de Regeering, ontheft den journalist niet van den plicht, met al de middelen die hem ten dienste staan voorzoover dat hem mogelijk is de authenticiteit te onderzoeken, omdat zijn twijfel of zekerheid omtrent de authenticiteit den vorm waarin de publicatie geschieden zal heeft te bepalen. Toch zal de bekendheid van den journalist met de voor-wetenschap der Regeering, die met het feit zijner publicatie op de hoogte was en hem kalm zijn gang laat gaan, ja, wier vertrouwensman omtrent de authenticiteit geen schijn van twijfel openlaat, hem sterk doen neigen naar een vermoeden van authenticiteit. Indien die authenticiteit later betwist wordt, deelt de Regeering, die vóórkennis had, in het verwijt dat den journalist wordt geslingerd in het aangezicht.

Er is hier een zeer moeilijke zaak aan de orde. Wanneer een mogendheid door de publicatie gecompromitteerd wordt, die reeds eerder

openlijk ondubbelzinnige blijken heeft gegeven van agressiviteit en oorlogszuchtige bedoelingen tegen den Staat, is een démasqué, hetzij van de buitenlandsche Regeering, hetzij van haar ontrouwe dienaren, die door vervalsching van officieele gegevens haar in discredit willen brengen, gebiedend noodzakelijk om een gezwel uit te snijden, dat den Vrede heimelijk bedreigt.

Ieder kent de dubbelzinnige taal der diplomatie, en wanneer de Regeering over een document beschikt als wij hier bespreken, en zij tracht het incident uit de wereld te helpen door geheime diplomatieke onderhandeling, dan is door beleefde of geprikkelde verzekeringen het gevaar geenszins uit de wereld. Het eenige geneesmiddel is hier de openbaarheid, omdat tegenover de Openbaarheid de buitenlandsche Regeering gedwongen wordt vermeende of werkelijke oorlogszuchtige gezindheid te loochenen.

De wijze, waarop incidenten als die ik hier bedoel worden beëindigd, bevestigen het inzicht van hen, die publicatie van geheime bescheiden bij gevaar voor den Staat noodzakelijk achten. Men zou verwachten, dat de gecompromitteerde buitenlandsche Regeering na haar hoovaardig démenti, den vermoedelijken ontvreemder of vervalscher van het document met groote gestrengheid zou vervolgen. Wat ziet

men echter in de praktijk? Dat hij na een schijnverhoor terstond op vrije voeten wordt gesteld. Men vraagt zich af, waarom de buitenlandsche Regeering niet met alle macht in de weer is om haar démenti met het bewijs der onjuistheid der tegen haar gerichte betichting te ondersteunen.

* * *

Hoe zullen in de toekomst dergelijke quaesties, als zich ten onzent hebben voorgedaan, moeten worden behandeld? De praktijk heeft uitgewezen, dat het stelsel van vertrouwensmannen niet deugt. Wanneer die vertrouwensmannen tegenover den onderzoekenden journalist zich zelfs met veel emphase beroepen op expertises, die blijken een ander resultaat te hebben gehad dan de vertrouwensman verzekert, wanneer zij den journalist den steun van hun gezaghebbend oordeel en hun gezaghebbende positie bij de handhaving der officieuze publicatie toezeggen, en zij laten dien journalist op het beslissende oogenblik in den steek, dan blijkt wel dat de pers, wanneer deze methoden gevolgd worden geheel onbeschermd staat bij de vervulling van het allermoeilijkste en allerneteligste gedeelte van haar taak. De publiceerende redacteur heeft om zijn publicatie te ver-

dedigen dan uitsluitend de resultaten van eigen expertise te zijner beschikking. Gedekt wordt hij niet door officieele Regeeringsvoorlichting en de aangewezen officieuze autoriteit, wiens plicht het zou zijn eene verklaring te geven dat de journalist met het bewustzijn dat de Regeering de bedreiging gevaarlijk achtte, dus op zeer goeden grond gehandeld heeft, - verzwijgt die belangrijke omstandigheid en laat het odium van lichtzinnigheid rusten op een journalist, die op de ernstigste wijze zijn gevaarlijke taak heeft opgevat. De publiceerende redacteur kan zich dus uitsluitend beroepen op eigen expertise. En nu kan hij wel, te meer wanneer hij een handschriftkundige van erkende bevoegdheid bij zijn onderzoek geraadpleegd heeft, zijn geloof aan de authenticiteit van het document aannemelijk te maken, - het afdoend bewijs is alleen te leveren na een langdurige procedure. Zelfs de vakman kan zich vergissen. Maar hoe wil men tot de met de publicatie bedoelde oplossing: onderzoek naar de waarheid komen, indien tot een zoodanig onderzoek door geen van beide betrokken Regeeringen wordt medegewerkt en men het een bevredigend einde acht, wanneer de journalist, tot aas geworpen wordt van hem vijandige persorganen en parlementsleden?

* * *

Neen, voor de toekomst moet de oplossing elders worden gezocht. Zoodra de Regeering kennis krijgt van een de veiligheid van den Staat bedreigend buitenlandsch document, roepe zij de collectieve pers bijeen in eene vertrouwelijke conferentie. Zien Regeering en pers beiden de noodzakelijkheid eener publicatie in, dan worde tot zulk eene publicatie besloten, maar ook de *vorm* der publicatie vastgesteld. Indien de authenticiteit van het gepubliceerde document in het midden wordt gelaten, maar de aanwezigheid en gevaarlijke werking van het document den volke kond wordt gedaan, dan is het doel dat de pers zich met zulke publicaties stelt bereikt, en kan de Regeering, die de buitenlandsche kwaadwilligheid geenszins wil *erkennen*, tegen het buitenland geheel vrij uit gaan. Het instituut der vertrouwensmannen, dat heeft gefaald, kan dan gevoegelijk vervallen.

De lezers die bij kennismeming van hetgeen ik hierboven schreef, aan een geval denken, dat zich eenige jaren geleden in de Nederlandsche journalistiek heeft voorgedaan, mogen zich hiervan rekenschap geven, dat de strijd welke de destijds geschiede publicatie heeft omringd ten onrechte heeft geloopt over de authenticiteitsquaestie. Indien de betrokken journalist op grond van eigen onderzoekingen, die door de

suggestie van een Regeerings-agent nog zijn bevestigd de authenticiteit waarborgt, dan moet daarbij het doel der publicatie niet uit het oog worden verloren. Dat doel is: waarschuwen tegen een document, dat indien het vervalscht blijkt een even groot zoo niet grooter gevaar voor de samenleving oplevert.

* * *

Maar de dringende wenschelijkheid van meer en zakelijker overleg tusschen Regeering en pers, leidt ons terug naar ons derde geheim. Dulden de Staatsmachten kritiek of willen zij dat de pers haar diene? Er bestaat eene neiging vooral ten opzichte van de buitenlandsche politiek, bewust of onbewust de samenwerking met de pers te leiden in deze richting, dat de pers geleidelijk zich ontwikkelt tot Regeerings-orgaan, in stede van haar erkenning als maatschappelijk orgaan, dat contrasteerend als het moet, met de Regeering samenwerkt. Pers, publiek en Staten-Generaal hebben in Nederland, reeksen van jaren de buitenlandsche politiek der Regeering ongemoeid gelaten. Eerst tijdens den grooten oorlog begon het klachten te regenen over Regeeringsachterhoudendheid bij belangrijke internationale conflicten. De in de Staten-Generaal heftig tot uiting gekomen klacht over

het Regeeringstilzwijgen tijdens de in beslagname van Nederlandsche Handelsvloot door de Vereenigde Staten, die aanleiding gaf tot een peccavi van den toenmaligen Minister van Buitenlandsche Zaken, geeft van de geheime diplomatie onzer opeenvolgende Regeeringen een historisch voorbeeld.

Is het er na den oorlog beter op geworden? Geven onze Regeeringen voldoende gelegenheid aan het volk, heur buitenlandsch beleid te controleeren? Door welken geest en door welke machten wordt onze buitenlandsche politiek geleid? Vindt zij haar oorsprong in bepaalde Nederlandsche gezantschappen in stede van op het Buitenhof en het Binnenhof, waar de nationale en oeconomische belangen van het vaderland behooren te worden doordacht en behartigd? Ondervindt zij beïnvloeding van den geest van 'Genève', waar de internationale courtoisie de kleine Mogendheden tracht te vangen in haar fuik en de Fransche gouvernante die onze diplomaten de zoetgevooisde taal leerde toen zij binnen het loophek trippelden, haar triumfen viert over hun grijsheid en over de internationale lotsbepaling van ons volk?

Het zijn allen vragen, waarop ik geen antwoord vermag te geven. Maar eene vraag, waarop ik duidelijk antwoord geef is deze: Eischt

het nationaal belang een zakelijker en veelvuldiger voorlichting van de pers omtrent vraagstukken die zich voordoen op het aan de Regeering gedelegeerde machtsgebied? Op die vraag antwoord ik onvoorwaardelijk bevestigend. Wanneer de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal het op zijn weg vindt liggen, ex cathedra zich te beklagen over den tanenden invloed van het parlement, dan wordt het meer dan ooit, de heilige roeping der pers, tusschen de om ons opdringende dictaturen een schild te zijn voor de democratie! En zal de Regeering, die de nationale vrijheidstraditie wil waarborgen, zich er rekenschap van hebben te geven, dat er een levende volksovertuiging bestaat, los van elk parlementair schema, en die haar stem vindt in een onafhankelijke pers.

Het vierde geheim.

I.

In de voorafgegane bladzijden heb ik tot u gesproken over de geheimen van het vak, ik wil u nu gaan spreken over de geheimen van den mensch. De psychologie van den journalist is aan te geven door een vraag: *Verdwijnt het vak in den mensch, of verdwijnt de mensch in het*

vak? Op beide vragen past een min of meer bevestigende beantwoording. Het vak verdwijnt in den mensch, en daardoor verdwijnt de mensch in het vak. Er is een aanmerkelijk getal journalisten met wetenschappelijke en kunstzinnige onderlegdheid. De academische Senaten begroeten vaak een oud journalist in hunne rijen. Maar het voortreffelijke van een stand is iets anders dan het typeerende.

Ik weet, dat er een neiging bestaat om den journalist af te schaffen. Een zeer merkwaardig verschijnsel van de moderne journalistiek is, dat zij hoe langer zoo meer gespecialiseerd wordt, naarmate zij veralgemeent. Een courant wordt meer en meer een warenhuis van geestelijke artikelen, en wanneer het bedrijf in omzet toeneemt, kunnen er meer geestelijke waren in worden gekocht. Er kan voldaan worden, niet alleen aan de behoeften van voetbaljongens, maar ook aan die van den wetenschappelijken lezer. Men gaat op zoek in de faculteiten en in de kabinetten, en kan den naamlooze, die de journalist is doen ondergaan achter de glorie van een gebrevetteerde Autoriteit. Aldus mag de courant winnen aan gehalte, maar zij gaat verliezen aan samenhang en persoonlijkheid.

* * *

Met de verdringing van den beroepsjournalist door de schrijvende Autoriteit gaat merkwaardigerwijze gepaard een stijgende vloed van journalistieke bijdragen der schrijvende massa.

Het gaat met schrijven evenzoo als met bouwen. Omdat er evenmin een schrijfkundige als een bouwkundige bevoegdheid bestaat, beunhaast iedereen er maar op los. Aan hoe weinigen is het inzicht vertrouwd, dat de massa iets interessanter wil hooren dan haar eigen gebeuzel, en dat het geconcentreerd en beeldend voorstellen aan de massa van haar verlangens een kunst is, die jaren van routine en studie vereischt.

Ook de artikelen van Senatoren en Professoren en Excellenties vallen niet mee. Op het oogenblik doen hun groote namen opgeld bij den braven Hollander, die zich heimelijk in zijn eigenliefde gestreeld voelt, dat de courant zulke gewichtigheden stelt in des simpelen lezers dienst. Maar wanneer het niet meer gewoonte zal zijn, dat ieder, die een min of meer belangrijk leven geleid heeft, ambtshalve zijn gedenkschriften afgeeft aan de pers, zal deze schrijverij der Leidslieden wel weer verdwijnen. Naar mijn inzien blijft de illusie hunner grootheid veel meer bewaard, indien het vraaggesprek (inter-

view) gesteld wordt tusschen hen en den lezer, dan dat ze zoo gemeenzaam van hun tronen nederdalen in de courant.

Ook heeft deze nieuwe methode om eene andere reden weinig beteekenis. Al die Ministers en andere grooten zeggen meestal alleen wat ze kwijt willen wezen, zoodat de courant door hunne kostbare bijdragen behalve dan de groote naam alleen eenige waarheden als koeien rijker wordt. En dacht u dat de man van wetenschap u in de courant kon geven wat hij u geeft in laboratorium of collegezaal?

Zoo zal dan waarschijnlijk tusschen het leger van onbevoegden en de elite van Zeer Bevoegden die bekende waarheden verkondigen, de vakjournalist nog wel eenige jaren levens hebben. In ieder geval heeft men bij de specialisatie van de courant zijne diensten nog zeer noodig als uitkijkpost naar de politieke en maatschappelijke weersverschijnselen, als impressario en als bezigheid van den man, die de solemneele bijdragen garneert met koppen, die wellicht sprekender dan de artikelen zijn.

Maar, gelijk gezegd er blijft nog wel eenige marge van bestaansmogelijkheid voor den vakjournalist over. Want al beginnen de Grootheden van Binnen- en Buitenland zich ook al te leenen voor 'standaard'-artikelen voor col-

lectief gebruik, over het algemeen is toch de Aanzienlijkheid nog te duur dan dat de meeste couranten zich regelmatig haar medewerking kunnen veroorloven.

En wij zullen ons dus bezig hebben te houden met dat eigenaardig type in onze samenleving, den vak-journalist, en onze vraag kunnen herhalen, of de mensch opgaat in het vak of het vak in den mensch. Beide, zoo hebben wij geantwoord. Iedere vezel van den journalist is journalistiek, maar niet wijl de journalist meer ijver zou hebben dan ieder ander werker, die behoorlijk zijn plicht doet, maar omdat hier het vak dezelfde aantrekkingskracht heeft op zijn bedrijver als de aarde aantrekkingskracht op een torenbeklimmer oefent, of het zwemvlak den zwemmer naar zich toezuigt die zich op de springplank bevindt.

Is het eigenlijk niet een bijna profaneerende doelstelling, het geheele leven te willen vertegenwoordigen? Het zou zoo wezen indien een journalist niet meer een door het leven gegrepene dan een levens-doelsteller was.

Waarmee is een journalist eigenlijk te vergelijken? Met een rentenier, die zijn vak volkomen verstaat. Want een rentenier, die zich als beschaafd man wil legitimeeren in de gezelschappen, die wil reizen en zijn eigen genoe-

gens begrijpen, moet werken en studeeren, harder dan menig een die met een bepaald werk zijn brood verdient. Hij moet talen kennen en kunstgeschiedenis, op de hoogte zijn van mode en sport, van fondsen en van politiek. Zoo moet ook een journalist op de hoogte zijn, algemeen-beschaafd op de hoogte zijn van alles. Alleen hij beoefent geen vrijwillig maar een plichtmatig rentenierschap. Hij is de man met de lichte allure maar met het zwoegend innerlijk, de mondaine figuur, wiens botten knarsen van arbeidsinspanning en vermoeienis. Coupérus is het verheven en klassieke voorbeeld van de journalistenziel, de langoureuze arbeidsslaaf, de koninklijke copie-leverancier, hij die 'liefelijk lacht als hij lijdt'.

Een journalist werkt onder het mom der achteloosheid. Hij weet veel dingen nauwkeurig onder het mom der oppervlakkigheid. Hij weet alles en niets. Hij heeft vakkennis van datgene, waarvan men zegt, dat er geen vakkennis voor nodig is, maar wat men door geen speciaal vak leert kennen. Ik vergeleek hem bij den rentenier, maar ik wil hem ook vergelijken bij den bedrijfsdirecteur, die alle onder hem ressorteerende vakken regelt. Hij haalt de kennis uit de vakdeskundigen zóó dat hij, die het vak niet kent het hen beter laat zeggen dan zij het zelf

ooit zouden hebben geformuleerd. Hij ontdekt aan de vaklieden hun eigen wetenschap. Waarom? Omdat hij het cijferschrift des levens kent. Hij verstaat de mensen in Spanje omdat hij Italiaansch heeft geleerd, en hij vergist zich niet in de terminologie, wanneer hij een verslag moet schrijven van een vergadering van technologen, omdat hij goed heeft geluisterd bij de inaugureele oratie van een professor in de meetkunde. Wat moet iemand leren, om journalist te worden? Combinatie, combinatie, combinatie! Wie niets van den detective in zich heeft, deugt niet voor de courant. Wat moet hij nog meer leren? Zelfvertrouwen. Want zonder zelfvertrouwen geen combinatie, zonder zelfvertrouwen niet dat gevoel, dat men alles kan, de belangrijkste persoon van de geheele vergadering is, daar men het doel der vergadering effectueert, n.l. om haar wereldkundig te maken, en tegelijkertijd het besef, dat men niets is, volstrekt niets, een vlietende golf in de zee van het leven. Zonder combinatie niet die bescheidene brutaliteit en brutale bescheidenheid die, met menschenkennis gekruid, de grondeigenschap behoort te zijn van het journalistiek karakter. Wanneer bespring ik mijn prooi? vraagt de nieuwsgager die de journalist moet zijn. Wat is het oogenblik, waarop ik den man, dien ik

noodig heb niet *lastig* val? Wanneer staat zijn muts goed? Welk moment is het juiste, zóó dat ik geen hinder doe aan de nieuwsbron, en toch het bericht zóó tijdig heb, dat het nog mee kan in de avond-courant?

Combinatie en... gevoel voor levensrhythme. Het hart van het vak is het tempo. En wat is het karakter van het tempo? Dat er maar één moment het geschikte is, dat er maar één moment die combinatie van gunstige en noodige factoren geeft, welke men hebben moet. De geroutineerde journalist wacht dat moment met het geduld, waarmee de kat op den vogel loert. Hij wacht er voornaam op. Dat de journalisten als zwermen sprinkhanen naar de deuren der internationale conferentie-zalen hollen, wanneer Briand of Henderson in zijn auto stapt, is allemaal maar schijn, om door dien dienstijver voor den concurrent de werkelijke relaties en werkelijke momenten te bemantelen.

* * *

Maar laten wij deze technisch-taktische zijde van het vak verder onbesproken, dan zien wij opeens weer in den journalist niets anders dan den tot den hoogsten graad van belangstelling gestegen normalen mensch. Maar tegelijkertijd den mensch met de minst áánhoudende belang-

stelling. Hij is een van de hak op de tak springer, maar op iedere tak beleeft hij een oogenblik van verzonkenheid. Hij is gewichtig wanneer het leven gewichtig doet, hij vervult de wandelgangen van het Partement met zijn geaffaireerdheid en zijn gebarentaal, omdat die geaffaireerdheid de ijdelheid streelt van de functionarissen die iets te vertellen hebben, geaffaireerdheid die luister bijzet aan hun ambt en persoon, evenals de gepresenteerde geweren langs de trappen van het Kamergebouw. Maar in zijn diepste binnenste weet de journalist al te zeer, dat het leven een groote reclame is, om zich maar eenigszins gewichtig te gevoelen. Och, de courant behoeft niet eens te commercialiseeren op dat de eenheid van advertentie redactioneele pagina's blijken zal!

Zoo wordt de journalist filosoof. Hij beseft de betrekkelijkheid van alle levensverschijnselen met wijsgeerige rust, terwijl hij zich toch weet op te winden over bepaalde verschijnselen met eene felheid, die den zeloot beschaamt. Wat hij weet, beter dan enig mensch op aarde, is: dat alles voorbij gaat. Wie voelt zoo machtig den koelen huiver van de Eeuwigheid zich trekken door de ziel als hij, in wiens geest gegrift staat: 'De tijd is uw meester, uw meester is de tijd?'

* * *

Aldus openbaart de journalist in zijn bestaan en karakter de paradoxaliteit, die in den schoot des levens zelf verborgen ligt. De man der stelligste stelligheden, die geen ongelijk bekennen kan, is tegelijkertijd de man van het universeelst begrip. Hij klopt zijn politieke vijanden op den schouder en beiden schertsen met elkaar ter weerszijde van de biertafel, over wat hun beiden heilige ernst is. Hij zwerft over de wijde wereld als een vogel, voortgedragen wordt hij door het willen voorgedragen worden, en toch is hij gekerkerd in de cel van de ruimte, in de cel van den tijd. Hij moet zijn belangstellingen de vleugels afkappen, omdat actueeler copie de zijne verdringt. Hij komt aanfietsen door een sneeuwjacht met een verslag, dat tot morgen verschoven wordt. En in de cel van den tijd, de tijd die heden alles voor hem is, en morgen niets meer, omdat dan het werk van heden als een zeepbel in het nieuwe heden is uiteengespat, in de cel van den tijd is hij gevangen. Hij is als de boodschappenlooper uit het Kerstverhaal van Dickens, die alles op een holletje deed. Zijn harteklop moet de hamer van de zetterij steeds een minuut vóór zijn, want anders komt de courant niet op tijd. Zijn werk kent nimmer de

weelde der overdenking, en toch is hij verloren zonder nagedachte. Hij moet koortsig handelen tegen een fond van bedachtzaamheid, kritisch handelen tegen een fond van gemoedelijkheid.

Hij moet kort zijn, hoewel korthed meer tijd kost dan omvang, hij, de verslaggever met het notitieboekje, doet het best niets te noteeren en alleen maar zijn aandacht te spannen en zijn herinnering te stalen, hoewel aandacht oefenen moeilijker is dan notities maken.

Hij moet veel luisteren onder den schijn veel te spreken. Hij moet het gebaar hebben van een handelsreiziger en de ziel van een Trappist. Hij moet spreken als hij luistert en luisteren als hij spreekt.

Voor hem is er weinig gedegen vriendschap, omdat hij ieders vriend behoort te zijn, en hij moet veel ingeboren geloof bezitten aan Ideeële Waarden, wil hij niet in scepticisme ondergaan. Want hij, meer dan iemand weet hoe de gunsten der menschen op en neer gaan met hun belangen. Maar dit moeilijke vak, dat den mensch het soms ondragelijk wordend harnas omdoet van een altijddurende gespannenheid, dit moeilijke vak, welks vrijheid de vrijheid van een koorddanser is, hoog en gemakkelijk ziet het volk hem bewegen, maar één oogenblik van aandachtsverflauwing kan zijn dood zijn - het

heeft één ontzaglijken voorsprong boven alle andere beroepen die zich verdringen in de maatschappij.

De journalist is een man, die het leven kent!